

Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrilometodějská teologická fakulta
Katedra křesťanské sociální práce

**Podpora rozvoje klientů v Domově pro osoby se
zdravotním postižením Sagapo p. o.**

Bakalářská práce

Studijní program

Sociální práce

Autor: Martina Trčková

Vedoucí práce: PhDr. Jan Vančura, Ph.D.

Olomouc 2024

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto práci zpracovala samostatně na základě použitých pramenů a literatury uvedených v bibliografickém seznamu.

V Olomouci 20. 4. 2024

Martin Trčková

Poděkování

Na tomto místě chci poděkovat vedoucímu práce, panu PhDr. Janu Vančurovi, Ph.D. za jeho obětavé a vstřícné vedení v průběhu psaní práce. Jsem vděčná za připomínky, trpělivost a zpětnou vazbu, kterou mi vždy ochotně poskytl. Poděkování také patří celé mé rodině, zvláště mému muži za jeho trpělivost, nadhled a obrovskou podporu ve studiu.

Obsah	
Úvod.....	9
1 Představení tématu.....	13
2 Vymezení pojmů a cílová skupina.....	17
2.1 Sagapo p. o.	18
3 Rešerše zdrojů.....	21
4 Sebeobhajování – Sebeobhájci	23
5 Propojení tématu se sociální politikou.....	25
6 Propojení tématu s teoriemi a metodami sociální práce	29
6.1 Kognitivně - behaviorální terapie	29
6.2 Sociální práce se skupinou	30
6.3 Komunikace.....	31
7 Kvalita života lidí s mentálním postižením	35
8 Podpora rozvoje – vzdělávání.....	37
8.1 Práce a zaměstnání	37
8.2 Bydlení	39
8.3 Finanční gramotnost	39
8.4 Vztahy.....	40
8.5 Sexualita, rodičovství	41
9 Legislativní zakotvení dané problematiky.....	43
10 Analýza potřebnosti.....	45
10.1Přehled dat	45
10.2Podpora rozvoje sebeobhajování v ČR a v zahraničí	45
10.3Účel projektu Podpory rozvoje klientů Sagapo p. o.....	46
10.4Specifikace cílové skupiny	47
10.5Důležitost stakeholderů	47
10.6Závěr analýzy potřebnosti	48
11 Projekt.....	49
11.1Cíle projektu	49
11.2Cílové skupiny.....	50
11.3Klíčové aktivity	50
11.3.1 Práce a zaměstnání.....	51
11.3.2 Bydlení.....	52
11.3.3 Finanční gramotnost	53
11.3.4 Vztahy.....	53
11.4Výstupy a výsledky	54
11.5Harmonogram projektu	54

11.6Management rizik	55
11.7Rozpočet projektu.....	57
11.8Přidaná hodnota	58
12 Intervenční logika projektu – strukturované představení	59
Závěr.....	61
Bibliografie.....	63
Internetové zdroje.....	64
Seznam příloh.....	67
Přílohy	69
Anotace.....	75
Annotation.....	75

Úvod

Bakalářská práce se zabývá tématem podpory rozvoje lidí s mentálním postižením v organizaci Sagapo p. o. Téma bylo zvoleno pro svou aktuálnost, zvláště ve vztahu k nedostatečnému porozumění osob s mentálním postižením na veřejnosti.

Cílem práce je zpracovat projekt na podporu rozvoje klientů žijící v Domově pro osoby se zdravotním postižením Sagapo p. o. Realizací projektu dojde k získání nových vědomostí, zvýšení sebevědomí a získání nových sociálních kontaktů.

Všechny osoby bez rozdílů mají stejné právo na vzdělání, náš koncept bude určen primárně pro lidi s mentálním postižením. Tento projekt bude založený na samo vzdělávání a sociální pracovník zde bude fungovat jako podpora. Projekt bude poskytován v přirozeném sociálním prostředí klientů a to ve městě Rýmařov, které klienti dobře znají.

Přístup k lidem s postižením se výrazně zlepšil, což vyplývá z cílů zakotvených v národních strategických dokumentech a také ve strategických dokumentech Evropské unie. Zvláštní pozornost je potřeba věnovat i dětem s postižením, dle statistického úřadu demografický vývoj ukazuje zvyšující se počet dětí v ČR žijící mimo soukromé domácnosti. Také je potřeba věnovat péči lidem v produktivním věku s mentálním postižením z důvodu jejich celoživotního vzdělávání.

Bakalářská práce je rozdělena do dvanácti hlavních kapitol. V první kapitole je konkrétně popsáno téma, které se bude prolínat celou prací.

V druhé kapitole jsou charakterizovány pojmy týkající se podpory rozvoje lidí s mentálním postižením. Je zde vysvětleno, co znamená pojem mentální postižení, jakou roli zde hraje organizace Sagapo p. o. a také je vylíčen pojem sociální pracovník. Třetí kapitola se věnuje řešerši. Je zde popsán řešeršní postup, včetně jednotlivých zdrojů, kterých bylo v práci využito. Čtvrtá kapitola se věnuje sebeobhajování a sebeobhájčům. Sebeobhájci jsou aktivní v oblasti práv a obhajoby práv lidí s mentálním postižením, což může přispět ke změně společenského přístupu k těmto jedincům. V páté kapitole jsou objasněné spojitosti se sociální politikou a popsány názory odborníků, také jsou popsány principy sociální politiky. Je zde kladen důraz na vzdělávání a zaměstnání.

V kapitole šest je vysvětleno propojení tématu s teoriemi a metodami sociální práce, především charakteristika různých technik a přístupů, které sociální pracovníci používají při práci s klienty s postižením. Jsou zde zmíněny techniky kognitivně behaviorální terapie, práce se skupinou, komunikace a její způsoby.

V sedmé kapitole je popsána kvalita života. Je zde popsáno, jak se kvalitě života věnuje organizace Sagapo p. o., jak podporuje uživatele v uvědomění si své vlastní důležitosti v rozhodování o své osobě a schopnosti vyjádřit své potřeby, přání, ale i případnou nespokojenost. A to pomocí metodik na podporu kvality života. Výrazně se zabývá ochranou práv uživatelů služby v metodice číslo 2 a také v metodice číslo 5 se zabývá individuálním plánováním.

Osmá kapitola je zaměřena na oblast podpory rozvoje, jsou představeny příklady možného vzdělávání a to především v tématech, která jsou aktuální pro klienty domova. Jednotlivá témata objasní klientům danou problematiku, a jak se s ní bude pracovat. Týká se to vztahů, bydlení, zaměstnanosti, finanční gramotnosti, ale také sexuality či rodičovství.

Devátá kapitola popisuje nástroje sociální politiky a legislativní zakotvení problematiky rozvoje lidí s postižením. Představíme hlavně zákony, které se k této tématice vážou. Dalším důležitým prvkem je Listina základních práv a svobod. Je dokumentem, který zaručuje základní práva a svobody v České republice. Obsahuje ustanovení týkající se rovnosti, svobody, demokratických hodnot a ochrany lidských práv bez ohledu na pohlaví, rasu, náboženství, politické přesvědčení a další charakteristiky. Tento dokument je klíčový pro zajištění dodržování lidských práv a svobod v rámci společnosti.

V desáté kapitole najdeme analýzu potřebnosti, která nám vysvětlí, jak moc je významné zdokonalování lidí s mentálním postižením a jak markantně ovlivní život osob s postižením. Zmíníme se o důležitosti tohoto projektu, o cílové skupině a o potřebě stakeholderů.

Jedenáctá kapitola je věnována projektové části. Projekt bude realizovaný v rámci organizace Sagapo p. o., která provozuje sociální služby a to Domovy pro osoby se zdravotním postižením v Bruntálském regionu. Přiblížíme, kdo budou přímými a nepřímými příjemci celého projektu, a tím vysvětlíme, kdo bude mít z celého projektu největší užitek. Popíšeme hodnotící techniku SMART cílů. Metoda SMART je cenným nástrojem pro efektivní stanovení a vyhodnocení cílů. Tato strategie zajišťuje, že cíle jsou jasné, kvantifikovatelné, dosažitelné, relevantní a mají definovaný časový rámec pro dokončení. V harmonogramu jsou

pomocí metody Ganttova diagramu popsány hlavní klíčové aktivity, jejich časový průběh a způsob zaznamenávání výstupů a tvorby výsledků. Je zde také zpracován management rizik, který popisuje možná slabá místa projektu, jak jim předejít a jak je vyřešit. V tabulce je zpracován také rozpočet projektu, přesto že se jedná o nízkonákladový projekt. V závěru této kapitoly specifikujeme přidanou hodnotu projektu a jeho pozitivní vliv na širokou veřejnost.

V poslední dvanácté kapitole je detailně zpracovaná intervenční logika projektu, která charakterizuje smysluplný rámec projektu. Jasně definuje cíle, aktivity, vstupy i výstupy. Popíšeme jasně ověřitelné ukazatele a předpoklady. Důležitou součástí je harmonogram celého projektu, jeho prostředky a rozpočet.

1 Představení tématu

Dle statistik je v České republice asi tři sta tisíc osob s mentálním postižením a asi dalších sto tisíc s jiným duševním postižením. Odhady v celosvětovém měřítku se přibližují číslu dvě stě milionů osob. Každých dvacet sekund se rodí další dítě s mentálním postižením (Valenta, 2007, s. 35). Podle odhadů Strategie pro práva osob se zdravotním postižením na období 2021-2030 žije ve světě jedna miliarda osob se zdravotním postižením. Přibližně 15 % světové populace žije s určitou formou zdravotního postižení, přičemž zhruba 2–4 % se potýká s vážnými problémy při fungování a okolo 80 % z nich žije v rozvojových zemích (Strategie pro práva osob se zdravotním postižením na období 2021-2030, 2021, s. 21).

Vanier říká, že lidé s mentálním postižením jsou nejutlačovanější a nejvylučovanější skupinou lidí na světě. Uživatelé domovů pro osoby se zdravotním postižením jsou vyloučeni ze společnosti dvakrát. Poprvé jsou vyloučeni vlastní rodinou, která je ve většině případů odmítne již v porodnici. Rodiče se obvykle stydí za to, že porodili takové dítě. (Vanier, 2004, s. 73) Z tohoto důvodu většinou končí v ústavech a dětských domovech, později v domovech pro osoby se zdravotním postižením. Podruhé jsou vyloučeni společností, a to z různých důvodů. Nejčastější důvod je strach z neznámého, cizího a jiného světa. Valenta a Müller ve své knize popisují, jak společnost, která trpí předsudky, popisuje mentálně postiženého jedince jako postavu, která není hodna respektu. Společnost se o ní vyjadřuje nadávkami: úchyl, debil, imbecil, idiot, dement, kretén, psychopat, „zvláštník“, mongol, „daun“.... Tyto „nadávky“ společnost do dnešního dne hojně využívá (Valenta, 2009, s. 80). Přitom z většiny klientů vyzářuje srdečnost, klid i pohoda. Jsou komunikativní a přátelští, jsou to čisté duše a neznají nenávisť, zlost, závist ani sobectví. Ve Velké Británii je známý všeobecný humanizační trend, kde sociální pracovníci usilují o to, aby byl termín „mentální retardace“ vyřazen z odborné terminologie (Valena, 2018, s. 78). Dle Ombudsmana je toto označení vysoce hanlivé (Veřejný ochránce práv, 2020, s. 9).

Švarcová píše „Někteří jsou schopni jednoduché konverzace, zatím co druzí se dokážou stěží domluvit o svých základních potřebách. Někteří dosahují vyšší úrovně v dovednostech senzomotorických než v úkonech závislých na verbálních schopnostech, zatím co jiní jsou značně neobratní, ale jsou schopni sociální integrace a komunikace“ (Švarcová, 2003, s. 30). Dnes je běžné, že se snažíme zapojovat tyto lidi do společnosti a tím snižujeme rozdíly mezi lidmi s postižením a bez postižení. Cílem je normalizace jejich zaměstnání, partnerského

a rodinného života, kvalitního prožívání volného času, množství vzdělání, nabídky sociálních služeb, podporování chráněného bydlení apod. (Pipeková, 2006, s. 290).

Pokud mají být osoby s postižením zapojeny do společnosti, je nutné poskytnout jim profesionální a kvalitní přístup v oblasti rozvoje, ať už na téma vzdělání, bydlení, sexuality nebo finanční gramotnosti.

Cílem mé kvalifikační práce budou podklady pro vytvoření projektu, kde se budou obyvatelé domova Sagapo p. o. setkávat a sami sebe vzdělávat za pomoci sociálního pracovníka. Ten bude skupinu korigovat a vést tak, aby se předešlo neshodám a konfliktům, a také aby byly tyto schůzky vzdělávací. Důležitým prvkem při vytváření podkladů pro projekt budou individuální potřeby klientů s mentálním postižením organizace Sagapo p. o. Tito lidé patří mezi nejdiskriminovanější skupinu. „*Lidé s mentálním postižením jsou proto často zvyklí vykonávat pasivní roli příjemce něčeho, co jim připravil a dodal ten, kdo je přesvědčen, že nejlépe ví, co je pro ně nejlepší.*“ (Šiška, 2005, s. 68).

Sociální pracovník bude připravovat různé podpůrné opakovací materiály, podle navržených anebo probraných témat. Role sociálního pracovníka ve skupině bude velmi důležitá, protože bude spolupracovat s pracovníky v přímé péči tak, aby se klienti Sagapa p. o. nestali jen pasivními příjemci, ale aby se sami podíleli na svém rozvoji. Situace pasivních příjemců je pro ně v některých oblastech svazující. Většina klientů je přímo závislá na dopomoci pracovníků, a protože na jednoho pracovníka připadá několik klientů, ti si nemohou vždy říci, co chtějí a co nechtějí. Stejně to platí i v oblasti domácích prací nebo v citlivé oblasti sexuality. Zde existuje prostor pro vyhledání a zapojení dobrovolných pracovníků, kteří by mohli přispět k vyřešení takového problému.

Na každém setkání budou klienti společně se sociálním pracovníkem probírat určité téma, které je zajímavé. Sami si toto téma vyberou, vylosují nebo se jakkoliv jinak dohodnou, které téma je pro ně nejvíc aktuální. K těmto tématům budou mít připravené pracovní listy, kde si předem stanoví, co by se chtěli dozvědět a naučit. Pracovní listy jim pomůže sestavit sociální pracovník. Vždy si během schůzek do pracovních listů zapíší, či jinak zaznamenají to, co je pro ně důležité. Mohou si do nich poznamenat např. i domácí úkoly. Na následující schůzce si vždy zopakují, co minule probírali a co je např. ještě k tomu napadlo, nebo co by ještě chtěli změnit. Cílem práce je podpořit vývoj lidí s postižením směrem k větší samostatnosti, a snad někteří se časem dokáží sami obhajovat a sami vystupovat na veřejnosti, u lékaře nebo

na úřadech a tím u spoluobčanů v místní komunitě předejdou stigmatizaci mentálního postižení. Toto stigma používá společnost jako označení pro mentálně postižené klienty, protože je přesvědčena, že oni nemohou jednat sami za sebe. Lidé s mentálním postižením také chtějí žít a trávit volný čas obvyklými aktivitami, chtějí projevit svůj názor, ale neustále se setkávají s odmítáním, strachem okolí z kontaktu nebo s údivem. Matoušek píše doslova „*Negativní pověry a předsudky o lidech s mentálním postižením přispívají k jejich sociálnímu vyloučení. Lidé s mentálním postižením jsou někdy vnímáni jako agresivní či jinak sociálně deviantní*“ (Matoušek, 2013, s. 394).

Maslow věřil, že každý člověk má potenciál dosáhnout plného životního naplnění, ale musí nejprve uspokojit své základní potřeby. Proto vytvořil hierarchii lidských potřeb ve tvaru pyramidy. Maslowova pyramida se často používá k porozumění potřeb lidí, včetně těch s mentálním postižením. Tato pyramida zahrnuje základní potřeby, jako jsou fyzické potřeby, bezpečí, příslušnost, uznání a seberealizace. „*Sebeaktualizace je nikdy nekončícím procesem, který postupuje dynamickým sledem stupňů vzhůru. Čím výše jedinec spěje, tím „hlubšího štěstí, pokoje a bohatství ve vnitřním životě“ může dosáhnout*“ (Drapela, 2021, s. 138). „*Potřeba učení patří mezi základní lidské potřeby, které Maslow uspořádal hierarchicky do známé pyramidy*“ (Šiška, 2005, s. 31).

Obrázek 1: Maslowova pyramida

Zdroj 1: Šiška 2005 strana 31

Je možné, že se tento projekt uchytlí natolik, že vzdělávací skupinu budou chtít navštěvovat i osoby s postižením z okolí, což by mělo pro celou skupinu nadmíru kladný přínos.

2 Vymezení pojmů a cílová skupina

Celou prací budeme mluvit o mentálním postižení, proto je nutné si tento pojem vysvětlit. Mentální postižení je stav charakterizovaný snížením rozumových schopností, které se v psychologii označuje jako inteligence. Lidé s mentálním postižením mohou projevovat určité společné znaky a to např. zpomalená chápavost, jednoduchost. Mentální postižení rozlišuje lehkou, středně těžkou, těžkou a hlubokou mentální retardaci.

- Lehká mentální retardace, IQ 50 – 69: do této kategorie patří převážná většina lidí s mentální retardací. Většina klientů je schopna vykovávat jednoduchá zaměstnání a v sociálním prostředí se pohybuje bez omezení a bez problémů.
- Středně těžká mentální retardace, IQ 35 – 49: do této kategorie patří přibližně 10 % postižených. Myšlení a řeč jsou výrazně omezené, stejně tak jako schopnosti sebeobsluhy.
- Těžká mentální retardace, IQ 20 – 34: v mnohém se podobá středně těžké retardaci a zahrnuje asi 5 % osob s mentální retardací. Jedinci nejsou schopni sebeobsluhy, řečový vývoj stagnuje,
- Hluboká mentální retardace IQ nižší než 20: tvoří necelé 1% mentálně postižených. Zde je nutná trvalá péče i v těch nezákladnějších životních úkonech. (Valenta, 2007, s. 43)
- Jiná mentální retardace.
- Nespecifikovaná mentální retardace (Švarcová, 2011, s. 37 – 41)

Matoušek popisuje mentální retardaci jako vrozené a trvalé postižení osobnosti projevující se nízkou úrovní rozumových schopností, nízkou kontrolou emocionalit, nízkou schopností odhadovat vlastní možnosti (Matoušek, 2008, s. 23).

Bartáková píše, že často slyšíme, že lidé s mentálním postižením jsou jiní jako většina lidí okolo (Bartáková a kol., 2017, s. 10).

Světová zdravotnická organizace popisuje mentální retardaci takto: „Stav zastaveného nebo neúplného vývoje mysli, který se vyznačuje zejména poruchou schopností projevujících

se v průběhu vývojového období a také poruchou schopností, které přispívají k celkové úrovni inteligence, tj. kognitivních, jazykových, motorických a sociálních schopností. Retardace se může vyskytnout s jiným duševním nebo tělesným stavem nebo bez něj.“ (WHO, 2019).

Dále budeme používat pojem sociální pracovník. Jedná se o pracovníka, který musí mít vzdělání podle zákona o sociálních službách č.108/2006 Sb. Tím je zajištěno, že sociální pracovník využívá znalostí z různých disciplín, a to např. psychologie, sociologie, základy práva, pedagogiky, ekonomie nebo filozofie. Sociální pracovník vykonává sociální šetření, zabezpečuje sociální agendy včetně řešení sociálně právních problémů v zařízeních poskytujících služby sociální péče, sociálně právní poradenství, analytickou, metodickou a koncepční činnost v sociální oblasti, odborné činnosti v zařízeních poskytujících služby sociální prevence, poskytování krizové pomoci, sociální poradenství a sociální rehabilitace, zjišťuje potřeby obyvatel obce a kraje a koordinuje poskytování sociálních služeb (Zákony pro lidi, 2024). Jejich role je důležitá pro klienty a to v podpoře při řešení sociálních problémů, posilování jejich dovedností a schopností.

2.1 Sagapo p. o.

Musím také představit organizaci Sagapo p. o. Je to organizace, která od roku 2004 poskytuje pobytové sociální služby podle zákona 108/2006 Sb. Její služby jsou určeny lidem ve věku od 18 let, s primárně mentálním postižením a přidruženým tělesným postižením, nebo s poruchami autistického spektra (Sagapo, 2021).

Sagapo p. o. má čtyři domovy a dvě chráněné bydlení i sociálně terapeutickou dílnu. V Rýmařově má Domov pro osoby se zdravotním postižením s kapacitou 15 míst. Další je ve Vrbně pod Pradědem a má kapacitu 18 míst. Další je v Horním Benešově a má kapacitu 18 míst. A poslední je v Bruntále a tam je kapacita 29 míst. V Bruntále také provozuje ve svých prostorách sociálně terapeutické dílny pro 50 uživatelů.

Kolem lidí s mentálním postižením existují silné společenské předsudky, které obsahují skrytou otázku. Jestliže někdo nemůže svůj život založit na hodnotách, jakou jsou znalosti a moc, na hodnotách většiny společnosti, může tato osoba být plnohodnotným člověkem? (Vanier, 2004, s. 78) Proto je velmi důležité vzdělávat klienty Sagapa. V této organizaci jsem pracovala tři roky. Snažila jsem se uživatele služby vzdělávat, ale moje snaha se nesešla s pochopením ostatních zaměstnanců. Na tento popud jsem si dala za úkol vymyslet celý

projekt na podporu vzdělávání. Je důležité vzdělávat pouze klienty, co se sami vzdělávat chtějí, aby byli sami slyšet a byl slyšet jejich hlas, jejich přání, jejich námítky i stížnosti.

Povinným vzděláváním je dle zákona povinná školní docházka a to v základní škole na doporučení zákonného zástupce (Zákony pro lidi, 2024). V Sagapu p. o. mají klienti různý počet absolvovaných roků docházky, dle postižení. Dalším společným rysem plnohodnotného a kvalitního života je účast na společenském životě, např. kontakt s přirozeným prostředím, zabezpečením vhodného zaměstnání, finančního hospodaření, bydlení a péči o svou osobu. Všechny tyto vlivy působí na kvalitu života celé společnosti. WHO vymezuje kvalitu života jako jedincovu percepci, jeho pozici v životě v kontextu své kultury a hodnotového systému a ve vztahu k jeho očekáváním, normám, cílům a obavám. Jedná se o velice široký koncept ovlivněný jedincovým fyzickým zdravím, psychickým stavem, osobním vyznáním, sociálními vztahy a vztahem ke klíčovým oblastem jeho životního prostředí. A také definuje kvalitu života z pohledu optimálního zdraví jako stav úplné tělesné, duševní a sociální pohody, nikoliv jen jako prostou absenci nemoci či postižení (WHO, 2019).

3 Rešerše zdrojů

Rešerši zdrojů jsem prováděla postupně. V rámci cílové skupiny jsem se zaměřila na Národní plán podpory rovných příležitostí pro osoby se zdravotním postižením na období 2021–2025. Hlavně na Oblast č. 5 Nezávislý život a na Oblast č. 8 Vzdělání a školství. „Článek 24 Úmluvy se věnuje právu na vzdělání bez diskriminace a na základě rovných příležitostí, což mimo jiné znamená podporovat inkluzivní vzdělávání, poskytovat přiměřenou úpravu a pomoc podle individuálních potřeb, aby osoby se zdravotním postižením mohly plně rozvíjet svůj potenciál, nadání a kreativitu a účinně se zapojily do života společnosti“ (Národní plán podpory rovných příležitostí pro osoby se zdravotním postižením na období 2021–2025, 2020, s 54). Další dokument je Všeobecná deklarace lidských práv a svobod, Úmluva o právech osob se zdravotním postižením. Důležitým dokumentem je Strategický plán rozvoje města Rýmařova do roku 2030. Mezi nejvíce chybějící sociální služby v Rýmařově patří pobytové služby zaměřené na osoby s mentálním postižením a osoby s psychotickými poruchami (např. schizofrenici). Čekací lhůty pro umístění těchto občanů jsou velmi dlouhé a kapacita zařízení mimo území města je nedostatečná. S ohledem na to, že se jedná o občany, kteří většinou nejsou schopni žít bez pomoci jiné osoby, stává se tato skutečnost velkým problémem (Strategický plán města, 2020, s 35).

Mezi nejdůležitější platformy jsem použila Medvik a Google Scholar. Klíčová slova jsem zadala: mentální postižení, podpora rozvoje, kvalita života, sebeobhájci. Výsledkem bylo 224 na Medvik a na Google Scholar bylo 2150, které jsem vyřazovala na základě odborných kritérií: byly starší 5 let, netýkaly se tématu mentálně postižených lidí, byly příliš zdravotnické nebo se netýkaly tématu podpory rozvoje. Dalším zdrojem byl www.zakonyprolidy.cz, kde jsem získala informace do kapitoly zakotvení legislativy. Do absolventské práce jsem použila 37 zdrojů.

4 Sebeobhajování – Sebeobhájci

Klienti organizace Sagapo p. o. se inspirovali vzděláváním u sebeobhájců, které navštívili v Olomouci. Proto musíme představit co to sebeobhajování je.

Sebeobhajování je:

- Učit se správně rozhodovat, hlavně sám za sebe a nést za své rozhodnutí zodpovědnost.
- Umět říci svůj názor a obhájit si ho.
- Učit se být samostatným, ale umět přijmout potřebnou podporu.
- Učit se správně komunikovat.
- Rozvíjet své zručnosti.
- Znat svá práva, ale i povinnosti (Bartáková, 2017, s. 38).

Sebeobhajování je postavené na tom, že lidé s mentálním postižením ví, co chtějí a za co bojují. Když se rozhodnou bojovat proti diskriminaci, tak by měli vědět, v čem jsou diskriminováni. Když se rozhodnou trénovat schopnost hájit svá práva, měli by vědět, jaká jsou jejich práva (Mišová, 2007, s. 24).

Mimořádně důležitá součást sebeobhajování je schopnost obhajovat a prosazovat práva ostatních lidí s mentálním postižením. Ne všichni lidé s mentálním postižením mají dostatek kapacity a možností, aby mohli aktivně prosazovat svá práva. Proto je nevyhnutelné, aby existovala skupina lidí, kteří jsou autentickým hlasem za ty, kteří nevědí jak, nebo se nemohou prosadit. V rámci sebeobhajování se učí, že mají právo na svůj vlastní názor, který by měl být respektovaný a učí se i to, že mají právo na vlastní chyby tak, jako ostatní lidé (Bartáková, 2017, s. 38).

Sebeobhájci jsou osoby, kteří se aktivně angažují v ochraně svých práv, zájmů a bezpečnosti. Více by se mohl používat název sebesprosazování, protože prosazují více respektu k vlastním zájmům. Tito lidé se učí schopnosti bránit sama sebe v různých situacích, ať už jsou fyzické, emocionální nebo právní. Každá skupina sebeobhájců má svého podpůrce. Ten skupinu nevede ale „pouze“ podporuje, např. může dávat rady, tipy, příklady, pomáhá vymýšlet různé varianty při problémech, pomáhá skupině se orientovat v tématech, podporuje skupinu ve vlastním rozhodování, informuje - přináší informace do skupiny, chce znát a respektuje plně

názor skupiny, naslouchá, komunikuje přiměřeným a srozumitelným způsobem, popř. pomáhá upravovat dokumenty tak, aby se staly pro členy skupiny srozumitelnými, pomáhá komunikovat „směrem ven“ (Kaňovská, 2022, s. 139).

Sebeobhajování má počátky ve Švédsku, kde v šedesátých letech dvacátého století vznikla síť klubů mentálně postižených pro volný čas. Postupně se začaly kluby sjednocovat a v roce 1968 vzniklo první celonárodní setkání. Tyto setkání se konaly i v dalších letech a začaly se rozšiřovat do zahraničí (Šiška, 2005, s. 63). Od roku 2004 funguje sebeobhajování i v České republice, ale stále chybí systematická podpora na celostátní úrovni, stejně tak i síťování a sdružování sebeobhájců (Votoupal, 2022, s. 121). Hlavní předpoklady úspěšného rozvoje skupiny sebeobhájců jsou: uznání, že člověk má kapacity se dále rozvíjet, potřeba zvát jiné sebeobhájce z jiných skupin. Dále je nutné měnit postoje společnosti k postiženým a směřovat činnost k rodičům, aby respektovali právo na seburčení (Šiška, 2005, s. 65-66). Sebeobhajování může být individuální i kolektivní.

Schůzky sebeobhájců probíhají jednou týdně, dle potřeby. Sebeobhájci si je organizují sami. Je to pro ně jedna z možností jak dokázat, že jsou rovnocennými partnery společnosti. Prvním krokem je sebezpoznání a identifikace silných a slabých stránek, potřeb a preferencí. Od toho se celé učení odvíjí. V životě lidí s mentálním postižením je mnoho situací, se kterými se nedokáží úspěšně vypořádat. Problémem bývá nedostatek zkušeností s rozhodováním a řešením obtížných situací (Valenta, 2007, s. 239).

Šiška popisuje čtyři základní modely skupin sebeobhájců, tj. autonomní, divizní, koaliční a skupina patřící k zařízení poskytující sociální služby. Naše vzdělávací skupina by se měla podobat poslední jmenované. Její výhody jsou místnosti ke schůzkám, jednoduchost v založení a také se může zaměřit na konkrétní problémy. Její nevýhody jsou např. v konfliktech zájmů (Šiška, 2005, s. 64).

5 Propojení tématu se sociální politikou

Sociální politika je obor, který se snaží o zlepšení životních podmínek všech občanů prostřednictvím různých oborů a programů. Cílem je zajistit sociální spravedlnost, ochranu a podporu pro ty nejslabší. Sociální politika se zaměřuje na témata rodiny, zaměstnanosti, vzdělávání, zdraví, bytové politiky nebo také důchodových systémů. V souvislosti s mentálně postiženými lidmi jsou důležité otázky, které se týkají solidarity, respektu, ochrany práv nebo vzdělávání. Tomeš doslova píše: *„O sociální politice můžeme pojednat jako o druhu lidské činnosti nebo jako o vědě. Se sociální politikou jako s druhem lidské činnosti se setkáváme denně. Denně někdo vyvolává sociální problémy svým neodpovědným chováním a jiný do nich bez vlastního přičinění padá. Denně někdo rozhoduje a řeší konkrétní sociální problémy lidí v sociální nouzi způsobené nezaměstnaností, nemocí, nízkými příjmy v rodině, ohrožujícím vývojem dětí či stářím“* (Tomeš, 2010, s. 21).

Krebs popisuje sociální politiku jako celek s určitým systémem, s vnitřními vazbami i s vazbami na společenské okolí a mají společné znaky (Krebs, 2002, s. 13). Také popsal základní cíl sociální politiky. A to vytvoření lidsky důstojných podmínek života a zajištění rovných příležitostí všem (Krebs, 2002, s. 27).

Lidi s mentálním postižením tvoří skupinu obyvatel, která se setkává s různými obtížemi, např. v oblasti učení, vzdělání, zaměstnání. Sociální politika je pro tyto osoby velmi klíčová, podporuje je a pomáhá z velké části s integrací do společnosti. *„Osoby zdravotně postižené mají právo na přípravu k výkonu zaměstnání a na profesní a sociální readaptaci, bez ohledu na původ a povahu jejich postižení“* (Potůček, 1995, s. 111).

Matoušek popisuje sociální politiku a sociální práci jako součást moderní společnosti. Jejich vztah je složitě uchopitelný, a to z důvodu vzájemné blízkosti obou disciplín. Obě mají společné základy. Respektují lidskou důstojnost a respektují klienta samotného. Společný znak je etika, legitimita, racionalita. Dále mají společný cíl, který je ekonomická efektivita i efektivita opatření. Další cíl je sociální fungování a sociální integrace obyvatelstva. Možné odlišnosti jsou v systémovém pojetí. Sociální politika se zaměřuje na cílovou skupinu region, národ, nadnárodní úroveň. Sociální práce se zaměřuje primárně na jednotlivce, skupinu či komunitu, sekundárně na lokalitu či region (Matoušek, 2013, s. 166). Matoušek dále říká, že je potřeba, aby mentálně postižení lidé žili co nejpodobněji jako jejich vrstevníci. Proto je důležité lidi s mentálním postižením zapojit do společnosti, a to hned od útlého dětství. Jedině

tak je může společnost přijmout jako plnohodnotné členy. Samotný pohyb ve společnosti ale není dostačující, proto je velmi důležitá jejich míra podpory rozvoje tak, aby dokázali sami obstát ve společnosti (Matoušek, 2005, s. 112-114).

V České republice je pro všechny děti povinná školní docházka, která je regulována zákonem. Jasně říká, že každé dítě má právo na bezplatné vzdělání v základních a středních školách. Školní docházka je povinná po dobu, kterou stanoví zákon, a občané mají nárok na vzdělání podle svých schopností a možností společnosti. Od roku 2005 začal platit nový Školský zákon, který popisuje společné vzdělávání dětí, žáků a studentů, včetně těch co potřebují speciální vzdělávací potřeby, tzn. děti, které ke svému vzdělání potřebují různá podpůrná opatření. Mohou to být např. úprava organizace, obsahu, hodnocení, forem a metod vzdělávání a školských služeb, využití asistentů pedagoga nebo také používání kompenzačních pomůcek, speciálních učebnic a speciálních učebních pomůcek, využívání komunikačních systémů neslyšících a hluchoslepých osob (Školský zákon, 2005). Pro děti, žáky a studenty s mentálním, tělesným, zrakovým nebo sluchovým postižením, závažnými vadami řeči, závažnými vývojovými poruchami učení, závažnými vývojovými poruchami chování, souběžným postižením více vadami nebo autismem lze zřizovat školy nebo ve školách třídy, oddělení a studijní skupiny (Zákony pro lidi, 2005).

Po studiu by mělo plynule navazovat zaměstnání. „Podpora jedince s postižením v období mezi školní docházkou a nástupem do zaměstnání je proto jedním z těžišť strategie celoživotního učení“ (Šiška, 2005, s. 38). Krebs dále popisuje v politice zaměstnanosti podporu rovných příležitostí všech osob. Zabývá se odstraněním diskriminace v přístupu k zaměstnání a současně sleduje vytváření mimořádných opatření pro osoby, které mají ztížený přístup na trh práce (Krebs, 2004, s. 239). Podpora lidí s mentálním postižením v pracovním prostředí je tedy důležitá z hlediska poskytování smysluplných pracovních příležitostí.

Cílem aktivní politiky zaměstnanosti je odstraňovat bariéry omezující osoby ve vstupu na trh práce, přispívat k vytváření souladu mezi poptávkou a nabídkou pracovních sil, včetně jejich kvalifikace, aktivizovat skupiny vyloučené z trhu práce. Pro osoby se zdravotním postižením se koncept zaměstnávání nazývá chráněný trh práce. Ten je tvořen zaměstnavateli, kteří zaměstnávají více než 50 % osob se zdravotním postižením z celkového počtu svých zaměstnanců (MPSV, 2024).

Sociální politika směřuje k určitým změnám sociální reality. Musí při tom respektovat určité principy podle jejich funkcí. Zahrnují zejména sociální spravedlnost, solidaritu, subsidiaritu a participaci (Krebs, 2015, s. 26).

Princip spravedlnosti je klíčový. Spravedlnost je považována za měřítko mezilidských vztahů a základní mravní hodnotou. Spravedlnosti lze rozumět jak v právním řádu, tak ve smyslu sociální spravedlnosti. Lze ji také vymezit pravidly, podle nichž jsou rozdělovány příjmy, bohatství a také životní příležitosti (např. ve vzdělání, uplatnění na trhu práce) mezi jednotlivé občany. Bohužel nemáme akceptovatelnou definici co je či není sociálně spravedlivé. Přesto je spravedlnost hodnotou, kterou nelze vynechat a nepracovat s ní v sociálním systému. Máme tři zásady spravedlnosti. A to jsou **každému stejně** (např. mzda za stejnou práci, hodnocení studentů při vzdělávání), **každému dle potřeb** (autorita rozhodne, jaké potřeby budou uznány, pedagog musí přizpůsobit výuku dle individuálních potřeb studenta), **a každému podle zásluh** (každé zaměstnání přináší různé výhody a měla by být oceňovaná, dnes jsou zásluhy oceňovány podle pracovního výkonu, nebo každý má příležitost postoupit, povýšit na základě svých zásluh a kvalifikace).

Princip solidarity souvisí s utvářením a rozdělováním životních podmínek a prostředků. Solidarita je výrazem lidského pochopení, vzájemné soudržnosti a odpovědnosti.

Princip subsidiarity vychází z přístupu ke člověku. Každý by měl pomoci nejprve sám sobě, nemá-li tuto možnost, měla by přijít pomoc od rodiny nebo jiných institucí.

Princip participace se týká zapojení jednotlivců do rozhodovacích procesů týkajících se sociální politiky (Krebs, 2015, s. 27-38). Pro naši podporu rozvoje klientů s postižením je tento princip nejdůležitější, protože lidé by měli mít reálnou možnost podílet se na tom, co bezprostředně ovlivňuje jejich životy.

V Rýmařově následující tabulka zobrazuje informaci, jak si vedou skupiny uchazečů o zaměstnání, jimž je třeba při zprostředkování zaměstnání věnovat zvýšenou péči.

Tabulka 1: Vývoj struktury uchazečů o zaměstnání ve městě Rýmařov v letech 2014–2018

Rok	ženy		zdravotně postižení		dlouhodobě nezaměstnaní		osoby s pouze ZŠ vzděláním		absolventi a mladiství	
	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%	počet	podíl
2014	351	51,8	82	12,1	329	48,6	182	26,9	29	4,3
2015	273	52,9	75	14,5	233	45,2	143	27,7	15	2,9
2016	216	54,8	79	20,1	173	43,9	133	33,8	9	2,3
2017	165	52,5	71	22,6	99	31,5	88	28,0	10	3,2
2018	144	56,0	52	20,2	64	24,9	73	28,4	5	1,9

Zdroj 2: Strategický plán města Rýmařov

Z tabulky vyplývá, že v letech 2014 až 2018 osoby zdravotně postižené (OZP) představují v Rýmařově mezi 12 až 22 % nezaměstnaných. Jejich podíl mezi nezaměstnanými spíše narůstá, protože se lidem bez zdravotního postižení daří nacházet práci snadněji než OZP (Strategický plán města, 2020, s. 20).

6 Propojení tématu s teoriemi a metodami sociální práce

Metody sociální práce zahrnují různé techniky a přístupy, které sociální pracovníci používají při práci s klienty. Mohou se lišit podle potřeb a situace klienta. Nejčastěji bude sociální pracovník používat kognitivně-behaviorální terapii a také bude stále pracovat se skupinou. Důležitá bude komunikace, protože u lidí s mentálním postižením je to komplexní záležitost a potřebují velkou míru porozumění a specifický přístup.

6.1 Kognitivně - behaviorální terapie

„Lidé s postižením mají v průběhu svého života mnoho zážitků, které jim berou odvahu a naději. Tolik z toho, co by rádi, nemohou. Pak už si buď nedůvěřují vůbec, nebo se přeceňují a prožívají nová a nová zklamání“ (Pörtner, 2009, s. 49). U takových zklamání je důležité klienta pozitivně namotivovat, aby se naučil pracovat i s negativním zážitkem. Kognitivně - behaviorální terapie je specifická metoda, zaměřená hlavně na změnu myšlení a změnu chování. Pomůže postiženým lidem pracovat s emocemi, vyřešit problémy a tím zlepšovat kvalitu života a zapojit se do společnosti. V naší vzdělávací skupině však není cílem úplně změnit člověka na nějaký konkrétní obraz, nebo mu nadefinovat jasný rámec vědomostí, ale poskytnout mu prostor na vyjádření jeho názorů a hledání odpovědí na jeho otázky, které ho trápí. Pomocí kognitivně - behaviorální terapie pomalu dojdeme k tomu, aby se klienti snažili odstranit své slabiny a chtěli být samostatnější a sebevědomější. Nejprve se zorientuje v probíraných tématech a při tom nalezne odpovědi na své otázky.

Kognitivně-behaviorální terapie je otevřená, terapeut během ní aktivně spolupracuje s klientem. Pracovník je otevřený, empatický a říká jen to, co si myslí. Od klienta se vyžaduje aktivní přístup na řešení jeho problémů. Zaměřuje se na přítomnost – hlavní důraz je kladen na řešení stavu, který je v současnosti. Dále se zaměřuje na konkrétní a ohraničené problémy – jasné definování problému. Cílem kognitivně-behaviorální terapie je soběstačnost jedince. „*Kognitivně-behaviorální terapeut podporuje klienty v pozitivním myšlení. Svoji pozornost koncentruje na silné stránky spíše než na jeho slabosti a oceňuje klienta za každý i drobný úspěch.*“ (Navrátil, 2001, s. 103)

Matoušek popisuje v kognitivně-behaviorální terapii tři nejčastější techniky v sociální práci a to trénink asertivity, analýza a modifikace chování, racionálně emoční behaviorální terapie.

Trénink asertivity: jedná se o výcvik k určitým způsobům chování v komunikaci s druhým. Klient se naučí v rozhovoru prosazovat tak, aby nedocházelo ke konfliktním situacím doprovázenými silnými emocemi. Patří sem dále i vyjadřování pocitů, nácvik nesouhlasu – umění říct NE, vyjádření žádostí o laskavost, naučit se nastavovat hranice a respektovat hranice druhých.

Analýza a modifikace chování: nejčastěji se používá v ústavní péči u lidí s mentální retardací a autismem, ve výchovných ústavech pro mládež nebo také ve vězení. Sociální pracovník se na této technice podílí nepřímo, doprovází a hodnotí bodově chování klientů za použití pozitivních nebo negativních sankcí (odměny, tresty).

Racionálně emoční behaviorální terapie: Hodně se zde mluví, argumentuje, vysvětluje, přesvědčuje, klient dostává úkoly, které plní a při nichž poznává nesprávnost svých dosavadních hypotéz. Také se zaměřuje na zpracování názorů a postojů. (Matoušek, 2013, s. 16)

Předpokladem učení je procvičování a odměna. Aktivace je nezbytnou podmínkou, aby se dostavila činnost jednání. Také je na místě kladné posílení chování, které se objeví znovu. Informace je lepší prezentovat po malých částech (Šiška, 2005, s. 41).

6.2 Sociální práce se skupinou

V našem případě podpory rozvoje budeme pracovat vždy ve skupině. Sociální práce se skupinou je metoda, která využívá dynamiku skupiny současně k dvěma cílům a to pro posílení skupiny jako celku a zároveň poskytuje pomoc jednotlivcům v jejich potřebách a problémech. Každá skupina má svá členská pravidla, která se dají shrnout do pěti bodů, a to: mlčenlivost a důvěrnost, otevřenost a upřímnost, právo říct „stop“, odpovědnost k sobě a druhým a dodržování organizačních pravidel. (Matoušek, 2003, s. 161-162) V první řadě sociální pracovník zajistí vhodné prostory na schůzky. Ty by měly být v blízkosti DOZP a zároveň dostupné pro členy z „venčí“ tak, aby cesta netrvala déle jak hodinu. (Sebaobhajovanie, 2017, s. 84) Měla by to být prosvětlená místnost s možností dát židle do kruhu. Na první schůzku skupiny, ze začátku, připraví sociální pracovník letáky a pracovní materiály. Časem do této přípravy zapojí i vybrané členy skupiny. Vysvětlí během laické přednášky, o čem tyto schůzky budou, a vše nechá v režii na vybraných členech.

Matoušek popisuje dělení skupin různými způsoby, mohou to být skupiny homogenní, úkolově zaměřené, psychotherapeutické, svépomocné a také skupiny na dosažení sociálních cílů. (Matoušek, 2003, s. 157) Naše skupina bude složena zatím pouze z klientů domova Sagapo p. o. a to hlavně z těch klientů, kteří sami budou chtít. Z velké části bude skupina svépomocná i úkolově zaměřená. Když bude potřeba, tak sociální pracovník může skupinu vést jako psychotherapeutickou. Každá skupina má určité fáze vývoje. Matoušek je popisuje takto:

První fáze je orientace a hledání smyslu. Tzn. představení a seznámení všech členů skupiny, vysvětlí si, proč se scházejí a stanoví si pravidla skupiny. Na první schůzce si stanoví hlavní zásady. Klienti mají možnost říct STOP, pokud nechtějí o něčem mluvit, nenaléhat, a mají možnost vyjádřit se písemně nebo výtvarně. Mohou otevřeně mluvit o svých pocitech, a neměli by lhát.

Druhá fáze je konfliktní s dominancí a revoltou. Tzn. probíhající boje o moc, o dominantní postavení a o role ve skupině. Do této fáze je důležité vtáhnout všechny členy skupiny.

Třetí fáze je rozvoj soudržnosti a normování skupiny. Skupina se stabilizuje, harmonizuje se a vzniká silné „MY“.

Čtvrtá fáze je uskutečňování. Skupina prostřednictvím vhodných metod řeší např. vážné osobní problémy členů, otevřeně vyjadřují své pocity, nezraňují zpětné vazby (Matoušek, 2003, s. 163)

Pátá fáze většinou bývá ukončení. To je ve skutečnosti shrnutí, čeho skupina dosáhla a loučení. Skupinová terapie trvá podle individuálních potřeb klientů. Naše skupina se bude pravidelně setkávat sama podle svých potřeb.

6.3 Komunikace

Křesťané věří, že na počátku všeho bylo slovo, spisovatelům a básníkům dodají slova obživu, politici by bez dobře volených slov neuspěli. Prostřednictvím slov dokážeme získat i ztratit lásku, pár slovy můžeme rozbít nekonečné přátelství. Slova nám otvírají cestu k druhým lidem, svět by bez nich nemohl být takový, jaký známe. Ze slov, kterými se vyjadřujeme o druhých, se lehko stávají nálepky, které člověka zařadí do škatulek, které brání jakékoliv změně (Mišová, 2007, s. 11).

Komunikace s lidmi s mentálním postižením vyžaduje specifický přístup. Je důležité jednat s nimi s respektem a empatií. Nejčastější chyba osob, které nemají zkušenosti s občany s mentálním postižením je ta, že se snaží k dospělému hovořit jako k dítěti. Tím nerespektují jeho důstojnost a neprojevují stejnou úctu, tak jako kdyby hovořili se zdravým člověkem. Projevuje se to také tím, že jim tykají, používají neadekvátní výrazy, nemluví na ně, ale obracejí se na doprovázející osobu. Proto je důležité si uvědomit, s kým komunikujeme. V komunikaci nepoužíváme dlouhé rozvětvené souvětí, ale vždy používáme jednoduché věty. Trpělivě opakujeme otázku i odpověď klienta (Valenta, 2007, s. 153).

Komunikace s lidmi s postižením má jasně daná pravidla:

1. Pokud mluvíme s lidmi s postižením, vždy mu vykážeme.
2. Pokud sdělíme informace, vždy si ověřujeme, jestli nás člověk s mentálním postižením dobře vidí a slyší.
3. Předem vysvětlíme, o čem budeme mluvit.
4. Postupujeme po malých krocích a vše vysvětlujeme.
5. Mluvíme v první řadě s nimi, oni jsou partnery v jednání.
6. Při vykonávání administrativních úkonů nebo jiných aktivitách pomůžeme lidem s postižením, aby vše zvládli sami.
7. Tempo řeči přizpůsobíme tempu lidem s postižením.
8. Mluvíme srozumitelně a pomalu, nepoužíváme cizí slova ani dlouhá souvětí.
9. Dáváme jednoduché a srozumitelné otázky.
10. Zbytečně nezahlcujeme informacemi.
11. Vyhýbáme se ironii a dvojsmyslům.
12. Průběžně si ověřujeme, zda nám člověk s mentálním postižením rozumí.

U některých osob je potřeba sledovat jak se tváří, chovají či jaké používají gesta. K lidem mluvíme přímo a osobně (SPMP, 2024).

Existuje celá řada náhradních a podpůrných metod, které nazýváme alternativní a augmentativní komunikace (AAK). Tato metoda využívá mnoho technických i netechnických pomůcek, piktogramů, znaku do řeči či Makaton (Hrzánová, 2021, s. 4-6).

Většina klientů organizace Sagapo tuto techniku používá. Dle Škodové mají augmentativní systémy podporovat existující komunikační schopnosti. Alternativní komunikační systémy se používají jako náhrada mluvené řeči (Škodová, 2003, s. 561). AAK používá běžné výrazové prostředky, např. mimiku, postoj těla i zrakový kontakt. Důležitou součástí AAK jsou manuální znaky a navádí k tomu, aby člověk používal mluvenou řeč. „*Aktivní používání AAK rozvíjí u člověka myšlení, slovní zásobu a podporuje paměť*“ (Herzánová, 2021, s. 7). Švarcová ve své knize popisuje nevýhody AAK, např. znaky vzbuzují pozornost veřejnosti, znesnadňují integraci, protože lidé jsou odděleni od té části společnosti, která tyto systémy neovládá, zavedení systému může být považováno za důkaz, že dítě nebude nikdy mluvit (Švarcová, 2011, s. 125).

Zaměstnanci organizace Sagapo chodí na pravidelné každoroční školení, které je zákonem o Sociálních službách předepsané, a to v délce 24 hodin za rok. Postupně na školení v Augmentativní a alternativní komunikaci tak získávají vědomosti všichni zaměstnanci. Klienti Sagapo na základě proškolených zaměstnanců používají komunikaci s názvem Dorozumívání a Ruce. Jde o nový soubor upravených znaků, který se v ČR zavádí. Je to povzbuzující program, který využívá manuální znaky spolu s mluvenou řečí, nevyžaduje pomůcky a je ihned kdykoliv k použití (Hrzánová, 2021, s. 19). Některé znaky vychází z českého znakového jazyka, některé jsou upravené českými odborníky v souvislosti s Makatonem v České republice. Výhodou je, že nepodléhají žádným striktním pravidlům znakování. Věk pro učení programu Dorozumívání a ruce nehraje žádnou roli, má jádrovou i tematickou slovní zásobu. Jádrová zásoba je využitelná pro tvorbu vět napříč všemi tématy a tematická zásoba je potřebná pro konkrétní oblasti a témata, např. jídlo (Hrzánová, 2021, s. 20).

Makaton je unikátní jazykový program, který využívá symboly, znaky a řeč k podpoře rozvoje základních komunikačních dovedností, paměti, schopnosti vybavování si a organizace jazyka a vyjadřování. Byl vyvinut v 70. letech 20. století pro neslyšící osoby s mentálním postižením. Později se ukázalo, že jeho využití může být daleko širší. Znaky Makatonu vycházejí ze znakového jazyka příslušné země. Slovník obsahuje 350 slov a je sestaven do osmi stupňů, od základních a běžných pojmů, až k pojmům obecnějším se stále stoupající náročností. (Hrzánová, 2021, s. 15)

Znak do řeči pochází z Dánska a jde o doplňující prostředek komunikace mezi osobami s potížemi v řečové komunikaci a jejich okolím. Znak do řeči je založen na řeči těla, mimice

a znacích. Znakuje se klíčové slovo a věci se zkracují a tím napomáhá srozumitelnosti. (Hrzánová, 2021, s. 16)

Klienti organizace Sagapo p. o. používají ke komunikaci také komunikační knihu, kterou jim postupně vyhotoví klíčový pracovník. Kniha obsahuje grafické znázornění a piktogramy běžných denních činností, potravin, osob, věcí pro denní potřebu apod., také slouží jako nástroj pro vyjádření svých potřeb, pocitů a myšlenek. Díky těmto knihám mohou klienti komunikovat s osobami ze širokého okolí, které nerozumí jejich znakové řeči.

7 Kvalita života lidí s mentálním postižením

Kvalita má mnoho definic a vymezení tohoto pojmu je velmi obtížné, nejčastěji pojmenováváme kvalitu jako shodu s požadavky, nebo je kvalita to, co za ni považuje zákazník (Bednář, 2012, s. 35). Shodným znakem všech výkladů jsou údaje o sociálním fyzickém či psychickém životě jedince. Kvalita života jedinců s mentálním postižením je komplexní a mnohostranný problém, který zahrnuje různé aspekty, jako jsou životní podmínky, sociální integrace a přístup k podpůrným službám. Na konferenci „Můj život, moje volba aneb Sebeurčení“ pořádané v kanceláři Ombudsmana v listopadu 2023 lidé s postižením popisovali kampaň, která měla za cíl upozornit na drobnosti, které je omezují v životě v ústavech. Mluvili o tom, jak i oni potřebují mít povinnosti, možnost volby, mít u sebe své peníze, mít možnost vést život s partnerem a prožívat sexualitu, nebo jak moc by chtěli mít klíče od svého pokoje a chodit ven kdy chtějí (Ochránce, 2023).

Kvalita života osob s postižením je do velké míry ovlivněna postoji a převažujícími hodnotami, které společnost sdílí. Stát by měl provádět činnosti zvyšující společenské povědomí o osobách s postižením, jejich právech, potřebách, schopnostech a přínosu. (Šiška, 2002, s. 4).

Na kvalitu života má vliv mnoho faktorů, které se ovlivňují, např. zdraví, vzdělání, zaměstnání, vztahy nebo i bydlení. A přesně těmto tématům se bude podpora rozvoje věnovat. Světová zdravotnická organizace klade důraz na subjektivní prožívání kvality života z hlediska dostatku fyzické, duševní a sociální pohody (Votoupal, 2022, s. 34).

Standardy kvality dodávají organizacím informace o tom jak vytvořit podmínky pro kvalitní poskytování sociální služby. Díky těmto informacím víme, že je důležité navázání kvalitního vztahu s klientem. Předpokladem je přizpůsobení komunikace, rozvoj soběstačnosti nebo citová podpora klienta. V organizaci Sagapo p. o. se kvalitě života věnuje velká pozornost a to hlavně pomocí Standardu č. 2, který se zabývá ochranou práv uživatelů služby. Popisuje možné oblasti porušení práv, např. v oblasti hygieny, partnerství nebo návštěv klientů ale i osobní svobodě. Standard také popisuje jak postupovat, aby se takovým situacím předcházelo (Standard č. 2, 2024, s. 2-10). Dále Standard č. 5 popisuje metodický pokyn jak sestavovat individuální plán s klientem. Zaměřuje se na podporu uživatele v uvědomění si své vlastní důležitosti v rozhodování o své osobě a schopnosti vyjádřit své potřeby, přání, ale i případnou nespokojenost, potřebu změny. Také pomáhá k nalezení společných kroků, které

povedou k naplnění cílů, podporu v samostatnosti, rozvoj dovedností a schopností, podporuje zájem o vzdělávání se, nebo hledání pracovních možností, hledání zájmů, činností, které uživateli přinášejí radost. Dále se zaměřuje na individualitu uživatele, jeho potřeby intimity, partnerství i integraci (Metodický pokyn 5A, 2023, s. 1).

8 Podpora rozvoje – vzdělávání

Podpora rozvoje lidí s mentálním postižením je důležitá pro jejich plnou integraci do společnosti. Potřeby jedinců s mentálním postižením se neliší od potřeb ostatních lidí, avšak mohou vyžadovat specifickou podporu v různých oblastech života. U osob s těžším mentálním postižením je nezbytná podpora i v dospělém věku, a je důležité, aby jejich každodenní život co nejvíce připomínal život většinové společnosti. Jeden z hlavních cílů v oblasti vzdělávání v Národním plánu je popsán jako poskytování podpory osobám se zdravotním postižením při vzdělávání ve všech stupních vzdělávací soustavy včetně vzdělávání celoživotního. (Národní plán, 2020, s. 54). Pojem podpora musíme důrazně odlišit od pojmu péče. Péče je zaměřená na uspokojování základních fyziologických potřeb člověka a příjemce je pasivní. Podporu můžeme chápat jako proces vzájemné interakce, při které je podporovaný člověk vedený k maximální možné samostatnosti a nezávislosti v naplňování jeho potřeb (Mišová, 2007, s. 21). Osoby v naší vzdělávací skupině budou probírat témata, která je trápí nebo zajímají. Téma si vždy stanoví předem, sami se dohodnou na schůzce, podle svých zkušeností. Někoho víc trápí bydlení, někoho více zajímají možnosti zaměstnání, jiný klient by si chtěl najít přítelkyni a neví jak. Také jim mohou s výběrem aktuálních témat pomoci sebeobhájci z organizace Klíč v Olomouci, kteří mají s tímto rozvojem bohaté zkušenosti. Tématy mohou být např. zaměstnání, bydlení, finanční gramotnost, vztahy a sexualita, nebo také první pomoc či volný čas. Každé z témat pak budou sami rozebírat ve skupině, přemýšlet, zda s daným tématem půjde něco udělat. Příkladem řešení témat je informování o možnostech bydlení mimo domov pro osoby s postižením, o podmínkách pracovního uplatnění, nebo co znamená mzda a zda mají právo na mzdu. Podrobnosti klientům vysvětlí pozvaní odborníci jako např. zastupitelé z městského úřadu či úřadu práce. V případě potřeby je zde také možnost pozvat psychologa či jiného odborníka. Sociální pracovník bude jen jako podpora, např. pomoc při výrobě pracovních listů nebo mediátor při konfliktech a nedorozuměních.

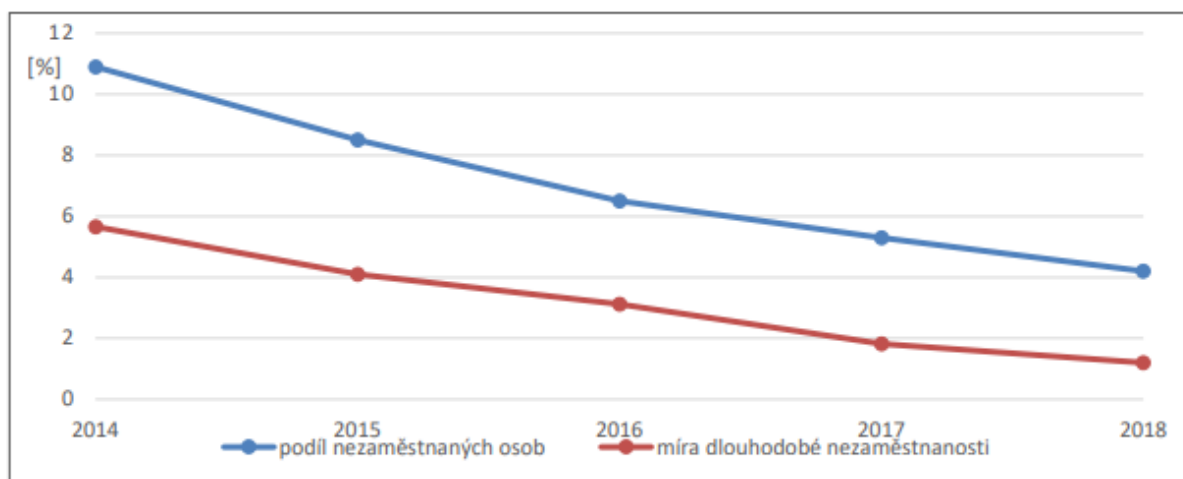
8.1 Práce a zaměstnání

Vstup na trh práce je jedním z nejdůležitějších projevů společenského osamostatnění osob s mentálním postižením. Zvyšuje jim sebeúctu a sebevědomí, mají větší kontrolu nad svým životem, získávají nové sociální kontakty a také naplňují představy o vlastním pracovním životě (Valenta, 2007, s. 236).

Národním plán v Oblasti č. 11 Zaměstnávání osob se zdravotním postižením popisuje pracovní uplatnění osob s postižením takto: Pracovní uplatnění nepředstavuje pro osoby se zdravotním postižením pouze zdroj příjmu, je i jedním z nejdůležitějších nástrojů integrace a prevence sociálního vyloučení (Národní plán, 2020, s. 66).

Dle strategického plánu města Rýmařov je jasné, že nezaměstnanost klesá. Za velmi pozitivní lze označit vývoj u dlouhodobě nezaměstnaných. Ještě v roce 2014 tvořili téměř polovinu všech nezaměstnaných, zatímco v roce 2018 už jenom čtvrtinu. Přitom dlouhodobá nezaměstnanost má silně negativní dopad nejen na ekonomickou, sociální a psychickou stránku jedinců, ale též na veřejné výdaje (Strategický plán města, 2020, s 19).

Graf 1: Vývoj nezaměstnanosti ve městě Rýmařov v letech 2014 až 2018

Zdroj 3: Strategický plán města Rýmařov

Osoby s mentálním postižením v Rýmařově mohou zaměstnávat různé organizace, které se zaměřují na podporu jejich zaměstnávání. Takové pracovní místo se nazývá chráněné a je určené výhradně pro člověka se zdravotním postižením na základě písemné dohody s místně příslušným Úřadem práce. Pro zaměstnavatele je velkou motivací příspěvek na částečnou úhradu provozních nákladů, nebo také pozitivní zviditelnění firmy na veřejnosti (Šiška, 2005, s. 54). Organizací, která také zaměstnává tyto osoby je sociálně terapeutická dílna Buřinka v Rýmařově, která se aktivně zabývá problematikou zaměstnávání osob s mentálním postižením. „Služba je určena pro mladistvé a dospělé lidi s mentálním nebo kombinovaným postižením, kteří by se rádi zapojili na trhu práce, ale zatím na něm umístění z různých důvodů být nemohou. Do dílny přicházejí uživatelé vyrábět různé výrobky ze dřeva, proutí, papíru, textilu a dalších. Také se zároveň učí potřebným dovednostem – začlenění do kolektivu, dodržovat stanovená pravidla, ale i samotné pracovní postupy (Diakonie Rýmařov,

2024). Jeden z klientů Sagapa je zaměstnán jako pomocný pracovník v Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc v Janovicích u Rýmařova. Při probírání tohoto tématu ve skupině by bylo nejvhodnější přizvat k besedě odborníky z Úřadu práce nebo Buřinky v Rýmařově. Ti pomůžou vysvětlit celkovou situaci žádostí o zaměstnání, mohou pomoci vysvětlit co je pracovní pohovor. Můžou probrat jak se připravit na práci, vysvětlit klientům, že mají právo na mzdu, že musí mít pracovní smlouvu aj. Sociální pracovník s pomocí klientů připraví např. pracovní listy, kde si můžou nově nabyté informace klienti zaznamenávat. Toto téma je velmi obsáhlé a bude vyžadovat více schůzek naší skupiny.

8.2 Bydlení

Organizace Sagapo provozuje své dvě chráněné bydlení. Obě mají sídlo v Bruntále a jejich kapacita je stále malá, nedostačující. Je daleko víc zájemců o toto bydlení, proto by bylo dobré při probírání tohoto vážného tématu pozvat zastupitele z města Rýmařov či Bytermu a nastítnit možnosti nového chráněného bydlení v Rýmařově. „*Byterm Rýmařov je příspěvková organizace zajišťující správu bytového a nebytového fondu města Rýmařova*“ (Byterm, 2024).

Zástupce organizace Byterm je jeden z plánovaných hostů na budoucích setkáních. Klienti s tímto zástupcem mohou probírat témata jako je trvalý pobyt, jak žádat o byt, jak funguje platba nájemného, jaké máme druhy bytů, zda mají šanci žít samostatně, rozdělení bydlení (chráněné bydlení, domov pro seniory, domy s pečovatelskou službou aj.).

8.3 Finanční gramotnost

Tato oblast je klíčová pro finanční nezávislost klientů a schopnost spravovat své finance. Finanční stabilita a nezávislosti lidí s mentálním postižením je velmi důležitá pro jejich sebevědomí i samostatnost. Finanční gramotnost je ovlivněna právní způsobilostí osob s mentálním postižením k právním úkonům. Právní způsobilost je komplexní problém, který zahrnuje úvahy o jejich schopnosti rozumět a rozhodovat se. Osoby s mentálním postižením mohou mít omezenou nebo upravenou způsobilost k právním úkonům na základě jejich konkrétního stavu, míry samostatnosti a potřeb. Právní způsobilost je zvláště důležitá z toho důvodu, že ovlivňuje všechny oblasti života, od volby místa k životu, přes rozhodnutí o tom, zda a s kým vstoupit do manželství, až po podpis pracovní smlouvy či účast na volbách. V Sagapu je většina klientů omezena ve způsobilosti nebo zbavena způsobilosti k právním úkonům celkově, všichni mají svého opatrovníka. To však neznamená, že nemají žádná práva.

Opatrovník se stará o jejich finance a Sagapu posílá část z důchodu na zaplacení pobytu, stravy, léků a kapesného. Také hradí mimořádné výdaje, nákupy nebo hradí různé větší výlety. Bohužel všechny finance chodí na účet organizace. Klienti dostanou „pouze“ kapesné 300,- na měsíc v hotovosti, ze kterého si hradí své nákupy pochutin, či malé výlety. Své finanční prostředky mají většinou uložené u svého klíčového pracovníka. Ten s nimi chodí nakupovat a vše platit. V rýmařovském Sagapu má jen pár klientů své peníze u sebe, proto je důležité vzdělání v této oblasti.

Vzdělávání v oblasti finanční gramotnosti by mělo být přizpůsobeno individuálním potřebám a schopnostem jednotlivých osob s mentálním postižením, aby bylo co nejefektivnější a udržitelné. Zde bude potřeba, aby sociální pracovník pomáhal klientům s vizuální přípravou. Klienti se budou učit zapamatovat si mince a bankovky, budou opakovat sčítání a odčítání peněz. Sociální pracovník jim vysvětlí fungování bankovních účtů (jak založit a používat), fungování půjček, upozorní klienty také na možné riziko finančních podvodů a dalších hrozeb. Vše samozřejmě přizpůsobí možnostem skupiny. I na tuto schůzku je možné pozvat různé odborníky např. bankovní poradce.

8.4 Vztahy

Člověk je od přírody společenský tvor a vztahy jsou odjakživa součástí života. Ať už jde o vztahy v rodině, ve škole, v práci. Máme vztahy kamarádké, přátelské, partnerské či sexuální. Lidé s mentálním postižením si velmi cení přátelství a snaží se navázat co nejvíce přátelských vztahů (Sebeobhajovanie, 2017, s. 181-188). Je podstatné vysvětlit rozdíly mezi pojmy „kamarád“, „přítel“, „partner“ či „manžel“. Klienti Sagapa mohou navštěvovat své přátele v budově, která má dvě patra. Také jsou umožněny návštěvy v rámci celé organizace mezi městy. A tím se udržují kamarádké a sociální vazby, navazují se vztahy partnerské i přátelské. Pokud by klienti chtěli uzavřít manželství, museli by požádat o povolení soudu, z důvodu omezení způsobilosti k právním úkonům. Také chodí do sociálně terapeutických dílen Buřinka v Rýmařově, kde potkávají své kamarády z Rýmařova. Někteří uživatelé jezdí samostatně autobusem, a tak navazují nové vztahy např. ve veřejné dopravě.

Na tuto schůzku by si skupina měla nejlépe pozvat jako hosta psychologa. Ten jim může poradit, dlouhodobě pomáhat nebo vysvětlit co jsou vztahy, jaké máme druhy vztahů, jaké máme rozdíly mezi kamarády či známými, co vlastně přátelství je. Určitě je také vhodné probrat jak se seznámit, nebo také co dělat s tím, když je někdo odmítnut. Dále je určitě

vhodné, aby psycholog klientům vysvětlil i určité etické zásady komunikace a respektování hranic ve vztazích.

8.5 Sexualita, rodičovství

Sexualita osob s mentálním postižením je důležitým a často tabuizovaným tématem. Společnost sužuje stále mnoho předsudků na toto téma. Nejznámější předsudek je asi ten, že lidé s mentálním postižením mají zvýšený sexuální pud. Další předsudek může být, že se sexuální pud může utlumit léky, nebo také, že člověk s mentálním postižením zůstává celý život dítětem (Valenta, 2007, s. 47-49). Je důležité zdůraznit nutnost respektovat jejich sexuální potřeby a poskytnout jim adekvátní podporu v této oblasti. *„Když se řekne pojem sexualita, většině lidí se vybaví pouze sex, ale neuvědomují si, že do této oblasti spadá spousta dalších oblastí, jako je například, sexuální výchova, doteky, intimita, blízkost, vztahy, rodina, masáže, sexuální identita, masturbace, pohlavní styk a další, ale i témata jako je sexuální zneužívání.“* (Jelínková, 2017, s. 25) Organizace Sagapo má na sexualitu vypracovanou metodiku 2 C. Je zde popsána zdravotní věda, vývoj mezi mužem a ženou, pohlavní orgány a jejich názvy aj. Také téma antikoncepce, těhotenství a mateřství, které je důležité, protože klientce, která otěhotní, je služba v bydlení ukončena. Organizace doporučuje pracovníkům touhu po rodičovství u uživatelů nezlehčovat, přání uživatelů chápat jako nedílnou součást sexuální výchovy (Metodika 2C, 2024, s. 5).

Valenta popisuje několik principů sexuální výchovy. První je princip začlenění do výchovy v širším slova smyslu - sexuální výchova probíhá v různých formách a je součástí řady výchovných postupů. Druhý je princip důvěry - navodit důvěru a nikdy neznevažovat postoje klienta. Třetím je princip vědeckosti – informace jsou podávány objektivně, pravdivé a přiměřené mentální úrovni jedince. Čtvrtý je princip osobnosti vychovatele, spolupráce vychovatele a vychovávaného. Posledním pak princip etičnosti – vede vychovávaného k určitému mravnímu ideálu v oblasti sexuálního chování. Je to výchova v oblasti mezilidských vztahů (Valenta, 2007, s. 350).

Toto téma je podstatné, aby si klienti mohli říci svůj názor v naší skupině. Někteří klienti i klientky v Sagapu mají přítelkyně / přítele a může dojít k velkému etickému dilematu, těhotenství ženy s mentálním postižením. Dle etického kodexu musíme vést klienty k vlastní zodpovědnosti a sociální pracovník nebude zastupovat klienta v oblastech, ve kterých

to dokáže sám. K tomuto tématu je možné také přizvat odborníky např. (psycholog, sexuolog, gynekolog).

9 Legislativní zakotvení dané problematiky

Základní práva osob popisuje Listina základních práv a svobod a mají zásadní význam v jejich ochraně: „Základní práva a svobody se zaručují všem bez rozdílu pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, víry a náboženství, politického či jiného smýšlení, národního nebo sociálního původu, příslušnosti k národnostní nebo etnické menšině, majetku, rodu nebo jiného postavení“ Práva lidí jsou nezadatelné, nezcizitelné, nepromlčitelné a nezrušitelné. (Poslanecká Sněmovna Parlamentu ČR, 2021). Práva lidí s mentálním postižením v České republice jsou chráněna různými právními dokumenty. Jedním z klíčových dokumentů je Deklarace Organizace spojených národů (OSN) o právech lidí s mentálním postižením. Deklarace byla vyhlášena na Valném shromáždění OSN dne 20. prosince 1971. Klade důraz na rovné zacházení a respektování práv lidí s mentálním postižením, na poskytování podpory v rozvoji dovedností pro lidi s mentálním postižením, také podporuje začlenění lidí s mentálním postižením do různých oblastí společenského života (Heplnet.cz, 2007).

Další zákony týkající se lidí s mentálním postižením se primárně odvolávají na Úmluvu o právech lidí s postižením. V ČR vstoupila v platnost v roce 2009. Popisuje hlavní zásady, jako jsou např. respektování přirozené důstojnosti, osobní nezávislosti, zahrnující také svobodu volby, nediskriminaci, plné a účinné zapojení a začlenění do společnosti a přijímání osob se zdravotním postižením jako součásti lidské různorodosti a přirozenosti (Zákony pro lidi, 2010).

Zákon, který mění život lidí s mentálním postižením je zákon o sociálních službách. Přesně stanovuje rámec a podmínky pro poskytování těchto služeb a zajišťuje, že lidé s mentálním postižením mají přístup k potřebné podpoře a péči. Také zahrnuje různé příspěvky pro lidi s mentálním postižením, dále popisuje, co znamená osobní asistence, denní stacionář, chráněné bydlení i poradenství (Zákony pro lidi, 2004).

Zákon, který ovlivňuje život klientů v Sagapu je zákon o důchodovém pojištění. Všichni klienti mají invalidní důchod, ale každý má jinou výši, dle svého postižení. Výše invalidního důchodu závisí na stupni invalidity a délce doby pojištění (Zákony pro lidi, 1996). Procentní výměra je individuální a přesnou výši invalidního důchodu pro konkrétního mentálně postiženého člověka určí Česká správa sociálního zabezpečení v rámci řízení o nároku na důchod.

Zákon o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením také působí na život klientů. Zákon upravuje poskytování peněžitých dávek jako nástroj zmírnění sociálních důsledků z důvodu jejich zdravotního postižení a také podporu jejich sociálního začleňování. Stanovuje druhy dávek, jakými jsou například příspěvek na mobilitu a příspěvek na zvláštní pomůcku. Důležitou součástí tohoto zákona je také průkaz osoby se zdravotním postižením, který slouží k identifikaci a potvrzení postižení držitele pro účely poskytování dávek. Dále upravuje výplatu dávek, způsob výplaty, oprávněné osoby a další aspekty spojené s poskytováním sociální podpory osobám se zdravotním postižením (Zákony pro lidi, 2011).

Pro zaměstnávání lidí s mentálním postižením je podstatný zákon o zaměstnanosti. Právo na zaměstnání má každý člověk a příznivě působí na sociální integraci. Zaměstnávání osob s mentálním postižením se může realizovat formou sociálně terapeutických dílen, kde tito lidé získávají pracovní a sociální dovednosti. Osobám s postižením se na trhu práce poskytuje zvýšená ochrana a mají právo na pracovní rehabilitaci. Pracovní rehabilitace je souvislá činnost zaměřená na získání a udržení vhodného zaměstnání osoby se zdravotním postižením (Zákony pro lidi, 2004). Důležité je, aby hledání pracovního místa pro klienty Sagapa probíhalo podobně jako u jakéhokoliv jiného člověka, s přihlédnutím na jejich mentální a fyzické potřeby a možnosti. Je nezbytné zajistit jim rovné příležitosti a podporu v pracovním prostředí.

10 Analýza potřebnosti

Analýzu potřebnosti použijeme k identifikaci potřeb a problémů uživatelů domova a jejich podpory rozvoje v různých oblastech života. Tato analýza nám umožní lépe porozumět situaci klientů a poskytovat jim vhodnější a účinnější podporu. V této kapitole si objasníme pojem sebeobhajování v České republice i v zahraničí. Také vysvětlíme účel projektu Podpory rozvoje a popíšeme pro koho je primárně i sekundárně projekt určen. Vysvětlíme kdo je stakeholder a jeho význam pro projekt.

10.1 Přehled dat

Všechna data jsem získala rozhovorem nebo online komunikací. Pro můj projekt jsem oslovila nejprve paní Mgr. Lenku Kaňovskou, sociální pracovníci Charity v Uherském Hradišti. Naše komunikace probíhala zezáčátku spolupráce elektronicky a následně jsme projekt začaly řešit telefonicky i osobně. Mgr. Lenka Kaňovská vede skupinu Sebeobhájců a můj projekt se jí velmi zamlouval, jelikož cítí stejnou potřebu, aby se mentálně postižení uměli sami zastupovat. Dále jsem oslovila dva Sebeobhájce z Uherského Hradiště, kteří v tomto projektu vidí velký smysl, protože mohou díky svému rozvoji mluvit a vystupovat na veřejnosti sami za sebe.

Dále jsem oslovila Sebeobhájce z olomoucké organizace Klíč. V osobní schůzce s jedním z nich mi realizaci projektu také doporučil. Dle jeho slov sebeobhajováním získal větší samostatnost a nezávislost na službě a to např. v případech návštěvy optiky, lékárny či kosmetického salonu.

Dále jsem se obrátila na mé nadřízené v organizaci Sagapo p. o., zda mohu tento projekt v organizaci zrealizovat. Můj zaměstnavatel podporuje klienty, aby mohli žít co nejvíce samostatný život. Projekt podpory rozvoje našich klientů se mým nadřízeným Janě Češkové a Bc. Zuzaně Sklářové zamlouval natolik, že s jeho realizací ihned souhlasily.

10.2 Podpora rozvoje sebeobhajování v ČR a v zahraničí

V České republice se setkávání a sebevzdělávání osob s postižením nazývá sebeobhajování. Bohužel tato aktivita u nás není přesně zdokumentovaná jako v zahraničních zdrojích. S tímto pojmem se sekváme v odborné literatuře už od roku 2005 a věnoval se tomu Šiška.

V současné době jsou oficiálně známé a registrované dvě skupiny a to Sami a spolu a Sebeobhájci Praha. Informace kolik skupin sebeobhájců máme celkem v České republice, bohužel není dostupná.

V zahraničí se sebeobhajování začalo rozvíjet v 60. letech 20. stol ve Švédsku. V roce 1971 se uskutečnila konference pod názvem „Náš život“. Později se myšlenka sebeobhajování rozšířila do Kanady a Spojených států. Ve Velké Británii se sebeobhajování spojuje se vznikem organizace People First London Boroughs v roce 1984.

Významnou organizací, která sdružuje Sebeobhájce z různých zemí Evropy se stala Inclusion Europe. Z ČR se k ní hlásí Společnost pro podporu lidí s mentálním postižením v ČR z. s., dalším členem z ČR je Rytmus – od klienta k občanovi z. ú..

10.3 Účel projektu Podpory rozvoje klientů Sagapo p. o.

Cílem tohoto projektu bude podpora rozvoje klientů s mentálním postižením domova pro osoby se zdravotním postižením Sagapo. V této organizaci jsem pracovala tři roky a tak vím z vlastní zkušenosti, že vzdělávání a schopnosti uživatelů dále se rozvíjet jsou velmi malé.

Klienti se budou s pomocí asistenta scházet každý týden a vzájemně se budou podporovat a probírat témata, která je trápí a zajímají, např. téma bydlení, finanční gramotnost, zaměstnanost, vztahy. Také mohou díky nabitým informacím vystupovat na veřejnosti např. při zasedání zastupitelů města, kde mohou předložit své otázky bydlení nebo zaměstnání.

Vzdělání je pro lidi s mentálním postižením velmi důležité, protože jim pomáhá rozvíjet své schopnosti a připravuje je pro běžný život. V České republice existuje zákon 561/ 2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání. Tento zákon mimo jiné specifikuje vzdělávání mentálně postižených.

Lidé s mentálním postižením se při pravidelném setkání v tomto projektu cítí velmi důležití, protože zde objevují svou osobní sílu a díky tomu si zvyšují kvalitu svého života. Sdílí zde své společné zájmy, navzájem akceptují vzájemné rozdílnosti. Každý je jiný a má jiné schopnosti. Společné schůzky napomáhají zmocňovat lidi s hendikepem, kteří dokáží mluvit sami za sebe. Bojují s veřejností za svá práva a hlavně za to, aby je měli stejná, protože jsou jednou z nejdiskriminovanějších skupin lidí.

10.4 Specifikace cílové skupiny

Tento projekt bude pro lidi s mentálním nebo kombinovaným postižením. Většinou by to měli být klienti domova Sagapo, kteří sami budou chtít skupinu navštěvovat. Domov pro osoby se zdravotním postižením Sagapo má celkově 69 uživatelů služby ve čtyřech městech a to v Bruntále, Rýmařově, Horním Benešově a Vrbně pod Pradědem. Samozřejmě, že ne všichni se budou moci setkání účastnit, hlavně kvůli svému handicapu. Předpokládaný počet návštěvníků skupiny je maximálně 10.

Je možné, že se tento projekt rozšíří natolik, že budou chtít skupinu navštěvovat i lidé s postižením z blízkého okolí, nejen obyvatelé domova.

Při setkávání bude potřeba sociální pracovník - jejich podpůrce. Zatím bude jeden a podle počtu klientů by bylo nutné počet pracovníků zvýšit. Ten jim bude pomáhat a podporovat je. Bude jim pomáhat řešit různé konflikty či nedorozumění, ve skupině jim bude připravovat různé materiály k probíraným tématům. Sociální pracovník klienty nebude přímo vzdělávat, ale bude napomáhat tomu, aby setkání byly strukturovanější. Jeho největší úlohou bude motivovat a aktivizovat skupinu.

10.5 Důležitost stakeholderů

Významný stakeholder v naší skupině je rodič nebo odborný poradce, např. psycholog, pracovník Úřadu práce, nebo také osoba, která má zkušenosti se zaměstnáváním osob s postižením, protože ta může být pro skupinu zvláštním přínosem. Velmi důležitý stakeholder je organizace Sagapo p. o., ta bude své klienty podporovat jak finančně tak materiálně a poskytne vzdělávací skupině sociálního pracovníka. Sagapo p. o. má zájem podporovat své klienty v jejich osobním růstu. Ředitel organizace, nebo některý z jeho zástupců bude pravidelně navštěvovat skupinu, aby mohli společně diskutovat o tom, co se klientům nelíbí nebo naopak s čím jsou spokojeni. Dalším důležitým stakeholderem je Diakonie Rýmařov, která bude projekt podporovat tak, že skupině pronajme buď zcela zdarma, nebo jen za symbolickou částku prostor k setkávání klientů. I zástupce Diakonie bude pravidelně navštěvovat tato setkání. Dalším stakeholderem bude Město Rýmařov, které podpoří naši skupinu finančním sponzorským darem.

10.6 Závěr analýzy potřeby

Z analýzy potřeby vyplývá, jak moc je důležité vzdělávání lidí žijících v Domově pro osoby se zdravotním postižením. Podporou vzdělání se významně podpoří jejich sebevědomí, sebevychování, ale také selepší jejich sociální vztahy a kontakty. Dále je v analýze popsáno, které subjekty vstoupí jako podporovatelé samotného projektu a také jakou roli bude mít organizace Sagapo p. o..

Z rozhovorů s lidmi s postižením a jejich podpůrci z jiných organizací, jsem došla k závěru, že projekt podpory rozvoje je pro ně velmi podstatný. Je to jejich hlas, který potřebuje být slyšet. Všichni oslovení sebevycházející se shodli na tom, že nechtějí, aby se mluvilo o nich bez nich, např. na úřadech či nemocnicích.

Nebudeme projekt nazývat skupinou Sebevycházejících, protože by to měla být pouze podobná skupina v naší organizaci Sagapo p. o. Samozřejmě je možné, že se projekt v průběhu času uchytí a potom nastane prostor ke vzniku zcela nové skupiny.

11 Projekt

Název projektu:

Podpora rozvoje klientů v Domově pro osoby se zdravotním postižením Sagapo p. o.

11.1 Cíle projektu

Cílem projektu je podporovat od 1. 9. 2024 klienty s postižením ve vzdělávání v organizaci Sagapo p. o. Cíle budou hodnoceny pomocí metody SMART. Tato metoda umožňuje zvýšit efektivitu, motivaci a úspěšnost v dosahování stanovených cílů tím, že poskytuje strukturovaný rámec pro plánování a realizaci aktivit.

Specifický (Specific): Specifický cíl je rozvoj klientů, jejich vzdělávání v oblastech, které je aktuálně zajímají. Týká se to oblastí zaměstnání, bydlení, finanční gramotnosti aj. Klienti si sami zvolí, jaké téma se bude probírat a s pomocí sociálního pracovníka si ho připraví. Z každé vzdělávací schůzky napíše sociální pracovník denní zprávu o tom, jaké téma zrovna probírali.

Měřitelný (Measurable): Měřitelným cílem bude motivace klientů, a to podle toho jak často se budou schůzek účastnit a jak se budou projevat při styku s veřejností. Zda díky těmto schůzkám získávají větší sebevědomí. Sami pak ohodnotí svoji situaci. I tyto informace se mohou zapsat do denní zprávy.

Dosažitelný (Achievable): Cílem práce je podpořit vývoj lidí s postižením směrem k větší samostatnosti, a snad se někteří časem dokáží sami obhajovat a sami vystupovat na veřejnosti, u lékaře nebo na úřadech a tím u spoluobčanů v místní komunitě předejdou stigmatizaci mentálního postižení.

Reálný (Realistic): Za reálným cílem budou návštěvy na našich vzdělávacích schůzkách. Odborníci na daná témata klientům vždy vysvětlí danou situaci, která se nyní děje ve společnosti a to v oblasti bydlení, vztahů, pracovního trhu aj. Pozvat se může např. psycholog, finanční poradce, zaměstnanci městského úřadu Rýmařov, vedení organizace Sagapo či Diakonie.

Časově ohraničený (Time-bound): Tento projekt bude naplánován na jeden rok a postupně se uvidí, zda je o něj mezi klienty domova Sagapo zájem. Do krátké denní zprávy doplní pracovník i data o tom kolik klientů a jak často se který klient zúčastnil, aby bylo možné po roce vytvořit statistiku s příslušnými závěry.

11.2 Cílové skupiny

Prímí příjemci tohoto projektu budou klienti Domova pro osoby se zdravotním postižením Sagapo p. o. od 18 ti let s primárním mentálním postižením a přidruženým tělesným postižením, nebo s poruchami autistického spektra. Dalšími přímými příjemci se mohou stát obyvatelé s postižením z města Rýmařov a okolních obcí. V prvním roce projektu se předpokládá s počtem 10 osob.

Nepřímými příjemci budou všechny osoby, které přichází do kontaktu s klienty. Především se jedná o samotné zaměstnance organizace. Dále všichni zaměstnanci a pracovníci např. v obchodech, nebo službách, ve veřejném sektoru a na všech místech, která klienti navštěvují, také ve zdravotnictví, na úřadech a ostatním lidé poskytující veřejnou a zdravotní péči.

Za předpokladu, že klienti navštěvují 5 různých obchodů, 3 služby (kadeřník, pedikúra, fyzioterapie), každý má v průměru 5 lékařů a svého opatrovníka, tak se počet nepřímých příjemců odhaduje na cca 100 osob.

11.3 Klíčové aktivity

Tento projekt bude realizován mimo prostory organizace Sagapo p. o., z důvodu otevřenosti klientů. Je zde velmi pravděpodobné, že by klienti nedokázali upřímně říci, co je v jejich životě trápí v případě, že by schůzky byly organizovány v budově Sagapa. V rámci tohoto projektu byla oslovena Diakonie ČCE v Rýmařově, která poskytne prostory k realizaci projektu na adrese tř. Hrdinů 48, Rýmařov. Prostory zasedací místnosti budou poskytnuty bezplatně, na 1,5 hodiny týdně.

Klienti si sami zvolí téma, které je aktuálně nejvíce zajímá a budou o něm diskutovat se sociálním pracovníkem a pozvanými odborníky. Hlavní témata, kterým se mohou klienti věnovat, může mít připravené sociální pracovník předem na celý rok. Důležitým zdrojem témat mohou být i akutní témata ze života klientů – vztahy, zaměstnání. Dalším zdrojem můžou být potřeby klientů vycházející ze skupiny - rozdělení funkcí ve skupině aj. Na úvodní zahajovací schůzku budou pozváni dva sebeobhájci z organizace Klíč Olomouc a klienti ze všech čtyř domovů Sagapo.

Účastníci setkání a sociální pracovník se dohodnou na pravidlech schůzek a také na tom, co se stane, když je někdo nebude dodržovat. Při tvorbě pravidel se bude postupovat tak,

aby souhlasila většina klientů. Např. co dělat v případě, když někdo přijde pozdě, když si klienti budou vzájemně skákat do řeči, nebo když si budou nadávat. O pravidlech se bude diskutovat a sepíší se postupně na papír, který zůstane viditelně na očích klientů. V případě jejich porušování na tyto pravidla sociální pracovník poukáže.

Účast na všech setkáních skupiny bude pro každého jednotlivce vždy dobrovolná. Při zahájení bude klientům podrobně vysvětlen princip fungování skupiny a vyberou si okruh témat, která bude možné prodiskutovat při následujících setkáních. Je pravděpodobné, že některá témata jsou natolik složitá na pochopení a zapamatování, že se budou muset rozebírat a opakovat na více setkáních. Příprava na další setkání bude důležitou součástí každé schůzky. Její plánování bude vycházet z vlastní aktivity klientů. Do pracovních listů si budou klienti dělat poznámky podle svých potřeb a možností.

V průběhu schůzky budou přestávky dle potřeb klientů, protože většina se nedokáže soustředit 1,5 hodiny v kuse. Přestávka může mít formu např. relaxace, kávové přestávky, neformálního rozhovoru apod. Je důležité dodržovat čas přestávky, delší čas přestávky může být rizikový v tom jak získat zpět plnou pozornost účastníků.

Příprava na další setkání bude v režii klientů. Občerstvení si klienti vždy připraví a donesou sami. Také je zde nutná určitá dávka flexibility sociálního pracovníka, protože příprava vždy nemusí být vhodně zpracovaná pro všechny členy skupiny. Sociální pracovník musí mít přehled a znalosti ve všech probíraných tématech.

Před koncem každé schůzky by měl být zaveden malý rituál a to poděkování za účast a aktivní přístup. Sociální pracovník tak zvýší význam účasti klientů na schůzkách a bude je tak motivovat na další setkání.

11.3.1 Práce a zaměstnání

Klienti se budou setkávat od 15 hodin jednou týdně, dle možnosti klientů. Při získávání dat k projektu bylo nejaktuálnější téma práce a zaměstnání. K tomuto tématu bude přizván pracovník Úřadu práce, popřípadě osoba, která zaměstnává osoby se zdravotním postižením. Na první schůzku připraví sociální pracovník pracovní listy s tématem práce a zaměstnávání viz. Příloha 1. Toto téma je natolik obsáhlé a složité, že bude potřeba ho probírat na více setkáních.

Klienti si se sociálním pracovníkem vysvětlí, co znamená pojem práce a zaměstnání, a proč je zaměstnání důležité. Také si vysvětlí s pracovníkem úřadu práce možnosti zaměstnání lidí s postižením, jak se připravit na práci, co je pracovní pohovor, co znamená mzda. Dále si vysvětlí pojem chráněná dílna a chráněný trh práce. Osoba, která má již zkušenosti se zaměstnáváním osob s postižením klientům vysvětlí, jakou mohou vykonávat práci, kolik hodin denně mohou pracovat, jak často budou chodit do práce, a za jakou mzdu. Některým klientům potřebujícím pomoc druhé osoby odborník vysvětlí princip asistence při zaměstnání tzn. asistenta.

11.3.2 Bydlení

Toto téma je velmi specifické pro osoby s mentálním postižením. Samostatné bydlení se odvíjí od míry potřebné podpory konkrétního člověka s mentálním postižením (Bartáková, 2017, s. 121). Právo na bydlení patří mezi základní lidská práva.

K tomuto tématu bude přizván jako host zaměstnanec z organizace Byterm, která spravuje bytový a nebytový fond města Rýmařov. Se sociálním pracovníkem si budou klienti vysvětlovat význam adresy, co znamená trvalý pobyt a proč musíme mít trvalý pobyt. Výhody a nevýhody bydlení na vesnici či ve městě, bydlení v bytě a v rodinném domě. Jiné formy bydlení, např. s rodiči, sourozenci nebo jinými členy rodiny či s přáteli. Objasní, co znamená pojem domácnost a jaké jsou v domácnosti pravidla, popř. význam vaření, uklízení. Vysvětlí si pojem bezdomovectví a bydlení např. v parku nebo na ulici. Více si budou vysvětlovat bydlení v zařízení sociálních služeb, chráněné bydlení či samostatné bydlení. Také si rozeberou, co zahrnuje samostatné bydlení, co se musí platit každý měsíc, jak se starat o své bydlení, že bude mít klient svůj vlastní klíč. Také si řeknou, co znamená pojem nájem, inkaso, voda, plyn či elektřina. Společně pak všichni mohou diskutovat své názory na bydlení v zařízení, jaké jsou výhody a nevýhody, co je pro klienta důležité. Zda má vyprané oblečení, nachystané jídlo. Zda ví, že také platí za služby ze svého důchodu.

S pracovníkem Bytermu si klienti proberou možnosti volných bytů k pronájmu a také si objasní formální náležitosti k podání žádosti o přidělení bytu. Mohou si objasnit význam celé organizace Byterm, také mohou probrat, jak je důležité, aby se někdo o nájemní byty staral. V neposlední řadě mohou nastínit možnost pronájmu městského bytu, nebo také pronájem od soukromého vlastníka.

K tomuto tématu bude také s pomocí klientů vytvořen pracovní list podle potřeb klienta, viz. Příloha č. 2.

11.3.3 Finanční gramotnost

Zde bude pozvaný jako host pracovník z banky. Sociální pracovník bude rozebírat pojmy, jako jsou peníze, hodnota peněz, jaké mince či bankovky máme. V pobytových službách nemají klienti všechny své peníze u sebe. O jejich peníze se většinou stará opatrovník a klienti dostávají pouze kapesné. Bude potřeba vysvětlit, co znamená důchod, příspěvky na péči nebo také význam bankovního účtu. Také musí přednášející vysvětlit důvod platby za pobyt v domově. Finance klientů má každá organizace zajištěné jinak. V Sagapu dostávají klienti 300,- kapesného na měsíc, ty jsou uloženy v pokladně na domácnosti. Starají se o ně pracovníci a evidují finanční výdej klienta. Každý klient potřebuje jinou míru podpory v přístupu k finančnímu hospodaření. Z tohoto důvodu bude potřeba více schůzek na objasnění tématu. Zaměstnanec banky jim může nastínit vše, co se týče banky a bankovních služeb, od půjčky po spoření nebo také upozornit na finanční podvody.

K tomuto tématu bude také s pomocí klientů vytvořen pracovní list podle potřeb klienta, viz. Příloha č. 3.

11.3.4 Vztahy

Zde je možnost pozvat jako hosta psychologa nebo sexuologa. Sociální pracovník vysvětlí význam vztahů, obecnou definici vztahů a jaké máme jejich druhy. Jaký je rozdíl mezi kamarádem a známým. Co znamená přátelství a jak dlouho přátelství trvá. Jak se pozná kamarád. Psycholog pomůže vysvětlit jak se seznámit, co znamená rodina, láska nebo manželství. Jaké jsou práva v rodině. Sexuolog může vysvětlit všechny otázky týkající se sexu. Od názvů orgánů, antikoncepce, masturbaci i mazlení, pohlavního styku, těhotenství, či přerušování těhotenství. Důležité je taky vysvětlit význam zneužívání a co znamená, když klient řekne NE, nebo když slovo NE použije partner klienta. Objasnit, s kým je vhodné se o těchto tématech bavit, ale také kde se např. držet za ruku s přítelem či přítelkyní, kde mohou masturbovat či provozovat pohlavní styk. Také je vhodné vysvětlit otázky homosexuality. Všechny své poznámky nebo otázky si také mohou zaznamenávat do pracovního listu viz. Příloha č. 4.

11.4 Výstupy a výsledky

Z každé schůzky bude vyhotovená denní zpráva, která bude sloužit jako výstup projektu, viz. Příloha č. 5. Denní zprávu bude mít u sebe sociální pracovník. Bude v ní zaznamenáno, datum, jaké téma se probíralo, kolik osob se zúčastnilo setkání, jejich jména, jak se zapojovali do diskuzí o tématu, jména pozvaných hostů. Můžeme také zaznamenat, zda vše proběhlo bez komplikací nebo zda došlo k nějakým nedorozuměním. Důležitou informací, kterou by záznam měl obsahovat, budou podněty ze strany klientů, jejich nápady a vjemy. Záznam bude uzavírat informace o tom, jaké téma si klienti volí pro příští schůzku.

Výsledek projektu je:

- a. Měřitelný pomocí metody SMART, která je popsána v kapitole Cíle projektu. Za měřitelné hodnoty považují např.: počet schůzek, účast klientů, počet hostů apod., všechny tyto údaje budou zpracovatelné z denních zpráv.
- b. Růst nebo rozvoj, který bude zřejmý ze změn, které klienti dosáhnou v následném období a v expertním posouzení jejich klíčových pracovníků (např. hodnocení po roce v individuálních plánech) Výsledek bude možný vidět až při styku klienta s okolím při samostatném jednání, kde projeví svoji získanou dovednost např. v komunikaci.

11.5 Harmonogram projektu

Projekt Podpora rozvoje klientů v Domově pro osoby se zdravotním postižením Sagapo p. o. bude zahájen v září 2024 s dobou trvání jeden rok.

Časový harmonogram byl sestaven podle naplánovaných aktivit, kde je jasně vidět průběh realizace v naplánovaném projektu. Diagram barevně znázorňuje všechny aktivity. Zelená barva vyznačuje aktivity, které jsou realizovány. Oranžová a modrá barva znázorňuje aktivity, které budou v daném měsíci a roce realizovány. Červená barva znázorňuje dobu určenou k vyhodnocení projektu v následujícím roce 2025.

Tabulka 2: Ganttův diagram

Název aktivity	Doba trvání v měsících	2024												2025										
		5	6	7	8	9	10	11	12	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11				
Příprava projektu		x	x	x																				
Sjednání prostoru	1				x																			
Personální zajištění	1				x																			
Příprava písemných podkladů	1				x																			
Finanční zajištění	1				x																			
Zahájení projektu	1					x																		
Průběh projektu (setkání)	12					x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x							
Vyhodnocení	3																	x	x	x				

Zdroj 4: vlastní zpracování

11.6 Management rizik

Následující tabulka definuje hrozby a uvádí míru rizika ohrožení fungování projektu. Z vlastních zkušeností jsem sestavila analýzu rizik. Popsala jsem možné slabiny projektu a jejich řešení včetně preventivních opatření. Rizika jsou zaznamenána v tabulce č. 3. Jako velké riziko vidím nedostatek kvalifikovaného personálu, proto jako řešení je zde uvedena součinnost pracovníků, kteří se budou podílet na tvorbě projektu. Preventivní opatření je postaveno na adekvátním finančním a mimo finančním hodnocení pracovníků. Dalším rizikem je fluktuace klíčových pracovníků a díky tomu pak špatné vyhodnocení celého projektu. Řešením problému se nabízí důsledná informovanost všech pracovníků, zajištění informovanosti zaměstnanců o celkovém chodu projektu. Hodnocení klíčových pracovníků bude sloužit jako měřitelný výsledek celého projektu. Bude potřeba znát a doprovázet klienta

celým projektem. Riziko ze ztráty zájmu klientů o projekt bude řešeno větší participací klientů, mohou se podílet na zajišťování a zvaní hostů, navrhování nových témat, plánování schůzek se Sebeobhájci z jiných krajů aj. Rizikem může být i ztráta prostor pro setkávání, Diakonie nebude poskytovat prostory a budou se muset najít jiné vhodné místa. Zde je také možno zapojit klienty do oslovování firem a organizací k pronájmu nových vhodných prostor.

Tabulka 3: Identifikovaná rizika

Riziko	Řešení problému	Míra rizika	Preventivní opatření
Nedostatek kvalifikovaného personálu	Motivace pracovníků k součinnosti.	Nízká	Finanční a mimo finanční ohodnocení za další vzdělávání.
Fluktuace zaměstnanců organizace. Chybné vyhodnocení projektu.	Při změně zaměstnance zajistit důkladné sdílení informací o projektu.	Střední	Podpora ze strany managementu, důstojné finanční ohodnocení, vybavení, benefity.
Nedostatek finančních prostředků	Oslovení místních firem a podnikatelů s žádostí o sponzorský dar.	Velmi nízká	Podpora fundraisingu a kvalitní finanční hospodaření.
Nezájem klientů	Vyšší motivace a participace na projektu.	Vysoká	Zahrnutí různorodých aktivit, tak aby bylo sezení zajímavé.
Změna postojů ze strany managementu organizace	Aktivní zapojení managementu, občasná účast na setkáních.	Nízká	Pravidelná evaluace projektu.
Ztráta vhodných prostor pro setkávání.	Oslovení místních firem a organizací o jiné nebytové prostory.	Nízká	Zapojení klientů do péče o prostory.

Zdroj 5: vlastní zpracování

11.7 Rozpočet projektu

Rozpočet projektu umožňuje plánovat a předpovídat všechny náklady spojené s projektem. Jeho účelem je poskytnout přehled o všech odhadovaných nákladech, které jsou předpokládány v průběhu celého projektu.

Projekt je prozatím sestaven na rok a bude nízkorozpočtový. Diakonie ČCE prozatím poskytne prostory zdarma. Sociální pracovník je zaměstnanec organizace Sagapo p. o., který bude mít tuto činnost v rámci výkonu svého povolání. Klienti, kteří přijedou veřejnou dopravou z dalších středisek Sagapo mají dopravu zdarma. Město Rýmařov poskytne sponzorský dar, který bude použit na návštěvy mezi skupinami sebeobhájců, ale také na možné platby externích spolupracovníků.

Tabulka 4: Rozpočet

Náklady	Počet jednotek	Cena	Poznámky
Prostory	1	0 Kč	Sponzorský dar Diakonie Rýmařov
Sociální pracovník	1	0 Kč	Náklady na mzdu pokrývá Sagapo p. o.
Kancelářské potřeby - příprava a tisk	1	0 Kč	Náklady pokrývá Sagapo p. o.
Externí spolupracovníci	cca 12	10 000 Kč	Sponzorský dar MěÚ Rýmařov
Dopravné klientů	8	0 Kč	Autobusová doprava pro osoby s postižením je zdarma

Zdroj 6 : Vlastní zpracování

11.8 Přidaná hodnota

Přidaná hodnota projektu bude významná a mnohostranná, a to v několika oblastech. Zejména zlepšení komunikace, vystupování a sebeprosazování klientů s postižením, čímž výrazně vzroste kvalita života těchto osob. Podstatné je umožnit osobám s mentálním postižením mluvit za sebe a činit svá vlastní rozhodnutí a přispívat společnosti smysluplným způsobem.

Z velké části pomůže také odstranit stigmatizaci lidí s postižením žijících v domovech pro osoby se zdravotním postižením. Další vzdělávání může pomoci rozvíjet kognitivní dovednosti, jako je paměť, pozornost a řešení problémů, které jsou nezbytné pro každodenní život a sociální zapojení např. při nákupu, u lékaře atd. Vzdělání pro lidi s mentálním postižením má také ekonomické výhody, je zde větší pravděpodobnost, že budou zaměstnáni a budou mít vyšší příjmy než ti, kteří nebudou navštěvovat vzdělávací skupinu.

Další přidanou hodnotou bude socializace a interakce s vrstevníky, což může pomoci snížit sociální izolaci a podporovat pozitivní sociální vztahy. Ty jsou pro jedince s mentálním postižením nezbytné k tomu, aby si rozvíjeli sociální dovednosti, budovali sebeúctu a cítili se propojeni se svou komunitou.

Neopomenutelným faktem v přidané hodnotě je prospěch pro okolí a širokou veřejnost. Je nutné si uvědomit, jak je v současném stavu složité pro lidi bez postižení komunikovat s klienty. Lidé s postižením se díky projektu naučí lépe prosazovat, obhajovat a pracovat s emocemi a tím dojde ke zlepšení komunikace. Nakonec se také zvýší povědomí o lidech s postižením v Domovech Sagapo p. o.

12 Intervenční logika projektu – strukturované představení

Na základě stanoveného cíle projektu byl sestaven logický rámec celého projektu. Představili jsme hlavní záměr projektu, také strukturovaně popsali hlavní výstupy a aktivity projektu. Vysvětlili jsme indikátory a jejich zdroje ověření, významnou součástí je harmonogram, rozpočet a prostředky které budou vloženy do celého projektu.

Záměr celého projektu je podpora rozvoje klientů s mentálním postižením. Celkové hodnocení záměru bude zpětná vazba od klíčových pracovníků organizace Sagapo p. o. Cílem projektu je zvýšit sebevědomí, umět se prosadit či vystupovat na veřejnosti. Jako ověřitelný ukazatel bude komunikace klientů s širokou veřejností, např. při nakupování, při jízdě MHD nebo při vystupování na úřadech. Klíčové aktivity budou vzdělávací schůzky, na kterých budou pozvaní hosté a ty umožní objasnit různé situace. Klienti budou motivováni k těmto schůzkám a to např. tak, že budou sami oslovovat hosty, podílet se celém chodu schůzek, či zajišťovat občerstvení. Jako výstup celého projektu bude sloužit formulář Denní zpráva, do které se budou zaznamenávat jména a aktivity klientů, hosté, čas trvání ale také celkové zhodnocení schůzky a návrh na příští téma.

V tabulce je uveden i harmonogram, celý projekt začne od května tohoto roku a jeho vyhodnocení proběhne od září do listopadu příštího roku. Důležitou součástí jsou prostředky a rozpočet. Prostředky poskytne organizace Sagapo, pro kterou je celý projekt sestaven. Díky tomu je celý záměr vzdělávání nízkorozpočtový. Jediné náklady budou na externí spolupracovníky, kteří budou zaplacení ze sponzorského daru Města Rýmařov.

Tabulka 5: Intervenční rámec projektu

	Popis projektu	Indikátory (ověřitelné ukazatele)	Zdroje ověření ukazatelů	Předpoklady a rizika
Záměr	Podpora rozvoje a vzdělání klientů	Účastníci projektu, klienti, kteří se budou vzdělávat	Evaluační rozhovor s klíčovými pracovníky	
Cíle	Podpora klientů v sebeprosazování, získat zvýšené sebevědomí klientů	Rozvoj klientů, jejich vzdělávání v oblastech, které je aktuálně zajímaví	Komunikace klientů s veřejností	Předpokládané vzdělávací schůzky skupiny, rozvoj klientů, jejich podstatné zlepšení dovedností a schopností
Výstupy	Zajištění účasti, uskutečněné setkání, aktivity zaznamenané do denní zprávy ze setkání	Denní zprávy z jednotlivých setkání	48 denních zpráv a individuální plány klientů	Pravidelné zapisování denní zprávy
Aktivity	Pravidelné týdenní schůzky klientů s předem stanovenými tématy, komunikace s odborníky	Denní zpráva z jednotlivých setkání	Rozhovor s klienty	Motivace klientů navštěvovat vzdělávací schůzky, participace lidí s postižením.

Harmonogram	5/24-8/24 příprava projektu 9/24 zahájení projektu 9/24-8/25 průběh projektu 9/25-11/25 vyhodnocení projektu
Prostředky	Vhodné prostory Sociální pracovník Denní zprávy, pracovní listy Externí spolupracovníci
Rozpočet	Náklady organizace 0,- Externí spolupracovníci 10 000,- Sponzorské dary 10 000,- Dopravné 0,-

Zdroj 7: Vlastní zpracování

Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo vytvořit projekt pro podporu rozvoje lidí s postižením v organizaci Sagapo p. o. Mou motivací pro vytvoření takového projektu byla vlastní zkušenost při práci s lidmi s mentálním postižením, kteří se aktivně zajímali o okolí, ale sami se nedokázali prosadit ani obhájit. V průběhu své praxe jsem měla možnost se setkat se skupinou Sebeobhájců, kteří naopak aktivně uměli komunikovat a prosazovat své vlastní zájmy na veřejnosti, na workshopech a přednáškách v kanceláři veřejného ochránce práv. Tato zkušenost mne ovlivnila natolik, že jsem se rozhodla tomuto tématu v budoucnu věnovat.

V úvodních kapitolách jsme si představili význam sebeobhajování a jaký má význam pro osoby s mentálním postižením a jak je pro ně důležité umět vystupovat sami za sebe. Toto téma je postavené na principech sociální politiky a to hlavně na principu spravedlnosti, dále pak na principu solidarity, subsidiarity a participace, který je pro toto téma klíčový. Tito lidé mají specifické vystupování, způsoby komunikace a také individuální potřeby, proto je významná také souvislost s teoriemi a metodami sociální práce. Sociální pracovník musí umět s osobami s postižením jednat, mluvit a také jim musí umět naslouchat. Všechny popsané souvislosti významně ovlivňují kvalitu života každého jedince žijícího v Domově pro osoby se zdravotním postižením. Díky tomuto projektu navážou více sociálních kontaktů, zvýší si sebevědomí a sociální pohodu. V části Podpory rozvoje se zabýváme tématy, která jsou aktuální pro rozvoj klientů. Je zde jasně popsáno, jaká témata vzdělávání na začátku projektu budou vybrána a jakým způsobem a proč. Všechny tyto aspekty vzdělávání také pozitivně působí na kvalitu života.

V pobytových službách mají klienti všechny potřeby zajištěny a z toho důvodu se stávají pasivními, nesamostatnými a závislými na službě. Při sběru dat jsem se přesvědčila, že lidé s mentálním postižením mají potřebu a chtějí mít povinnosti. Z analýzy potřebnosti jsem prokázala, že vzdělání má velký vliv na život všech lidí.

V projektové části této bakalářské práci jsem navrhla a zpracovala postup vzdělávání klientů. Jasně jsem definovala cílové skupiny a vysvětlila cílové aktivity. Pomocí Ganttova diagramu byl sestaven harmonogram celého projektu. Příprava projektu začne v květnu tohoto roku. V srpnu 2024 se dohodnou potřebné náležitosti k poskytnutí volných prostor k uskutečňování schůzek, také se vytvoří všechny písemné podklady. Finanční zajištění poskytne Město

Rýmařov jako sponzorský dar. Samotný projekt bude zahájen v září první schůzkou s pozvanými hosty z organizace Klíč p. o. a také s vedením organizace Sagapo p. o. Projekt bude vyhodnocen od září do listopadu v roce 2025. Pomocí tabulky jsem znázornila všechny možné hrozby a rizika, která by mohla náš program omezit či úplně ukončit. Na základě těchto rizik jsem vypracovala i jejich řešení a následně i preventivní opatření. Celá realizace plánu je finančně nízkonákladová. Všechny potřebné náklady a výdaje jsem popsala v tabulce Rozpočet projektu.

Přidaná hodnota celého projektu je popsána v závěru projektové části. Přidaná hodnota celého projektu je pro osoby s postižením hlavně v mnohostrannosti. Projekt o podpoře vzdělávání přispěje klientům v navazování nových kontaktů, v komunikaci, v sebeprosazování. A tím jim pomůže odstranit sociální izolaci, stigmatizaci či diskriminaci. Svým vystupováním na veřejnosti zvýší povědomí o mentálním postižení. Také jim toto vzdělání pomůže najít nové uplatnění na trhu práce i uplatnění v osobním životě. Budou mít povinnost se připravovat na vzdělávací schůzky, budou motivováni podílet se na přípravách schůzek i zvát hosty. Pevně věřím, že díky širokému spektru příjemců přidané hodnoty celého projektu, bude tento projekt velmi úspěšný a navážou na něj další podobně zaměřené aktivity.

Doufám, že díky celému projektu široká veřejnost bude komunikovat s lidmi s postižením jako se sobě rovnými a nebude je stigmatizovat. Klienti díky tomuto sebe rozvoji vědí, že někam patří a vše zvládnou jednodušeji, mohou se svobodně rozhodnout a hlavně mohou žít podle sebe.

Bibliografie

- BARTÁKOVÁ, Jana, HORANIČ, Marián, KOLLÁRIKOVÁ, Zuzana, MIŠOVÁ, Iveta, 2017, Sebeobhajovanie – od myšlienky k činom Príručka (nielen) pre odborníkov, Bratislava ISBN 978-80-89344-18-5
- DRAPELA, Viktor J., 2021, Přehled teorií osobnosti, 7. vydání. Praha: Portál, ISBN 978-80-262-1709-1
- KREBS, Vojtěch, a kol. 2002, Sociální politika, 2. vydání. Praha: Aspi Publishing, ISBN 80-86395-33-2
- MATOUŠEK, Oldřich. 2008, Slovník sociální práce, 2. přepracované vydání. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-368-0
- MATOUŠEK, Oldřich, 2003, Metody a řízení sociální práce, 1. vydání, Praha: Portál. ISBN 80-7178-548-2
- MATOUŠEK, Oldřich, 2013, Encyklopedie sociální práce, 1. vydání, Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0366-7
- MIŠOVÁ, Zuzana, 2007, Ako podporovať ľudí s mentálnym postihnutím?, 1. Vydání, Bratislava: Zmp v SR. ISBN 978-80-89344-00-0
- NAVRÁTIL, Pavel, 2001, Teorie a metody sociální práce, 1. vydání, Brno: Zeman, ISBN 80-903070-0-0
- NÁRODNÍ PLÁN PODPORY ROVNÝCH PŘÍLEŽITOSTÍ PRO OSBOY SE ZDRAVOTNÍM POSTIŽENÍ NA OBDOBÍ 2021 – 2025, Úřad vlády České republiky, 2020. ISBN 978-80-7440-255-5
- PÖRTNER, Marlis, 2009, Na osobu zaměřený přístup v práci s lidmi s mentálním postižením a s klienty vyžadujícími trvalou péči. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-582-0.
- PIPEKOVÁ, Jarmila, 2006, Kapitola ze speciální pedagogiky. Vyd. 2., Brno: Paido, ISBN 80-7315-120-0
- POTŮČEK, Martin, 1995, Sociální politika, 1. vydání. Praha: SLON, ISBN: 80-85850-01-X
- SPOLEČNOST PRO LIDI S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM, Zásady úspěšné komunikace s lidmi s mentálním postižením, 1. Vydání. Praha: SPMP, ISBN: 2-87460-137-3
- ŠIŠKA, Jan, 2005, Mimořádná dospělost. Praha: Karolinum. ISBN 80-246-0992-4
- ŠVARCOVÁ, Iva, 2011, Mentální retardace, 4. přepracované vydání. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-889-0
- ŠKODOVÁ, Eva, JEDLIČKA, Ivan, 2003, Klinická logopedie. 2. vydání. Praha: Portál. ISBN 80-7178-546-6
- TOMEŠ, Igor, 2010, Úvod do teorie a metodologie sociální politiky, 1. vydání. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-680-3
- JELÍNKOVÁ, Jana, 2017, Sborník příspěvků z 29. celostátní odborné konference České asociace ergoterapeutů, 1. Vydání. Praha: Česká asociace ergoterapeutů. ISBN 978-80-905252-5-2

VALENTA, Milan, MÜLLER, Oldřich, 2007, Psychopatie, Praha: Parta, 2007,
ISBN 978-80-7320-099-2
SAGAPO, Metodika 2C, 2023

Internetové zdroje

BYTERM, 2024 Online, [cit. 2024-2-15] Dostupné z: <https://www.byterm.cz/>
DEKLARACE OSN o právech lidí s mentálním postižením, 2007, Online [cit. 2010-17-02].
Dostupné z: <https://www.helpnet.cz/aktualne/deklarace-osn-o-pravech-lidi-s-mentalnim-postizenim>.

ETICKÝ KODEX SP ČR, 2024, Online [cit. 2024-3-13] Dostupné z:
<https://www.dchp.cz/res/archive/001/000121.pdf?seek=1561454028>

JAK MLUVIT A PSÁT O LIDECH A S LIDMI S POSTIŽENÍM, 2020, Online [cit. 2024-3-27] Dostupné z: https://www.ochrance.cz/uploads-import/CRPD/Doporuceni/6-2020_doporuceni_media.pdf

KONFERENCE „Můj život, moje volba aneb Sebeurčení“ 2023, Online, [cit. 2024-3-25]
Dostupné z:
https://www.ochrance.cz/aktualne/lide_s_postizenim_sdileli_u_ombudsmana_sve_zkusenosti_s_pobytem_v_ustavu_i_s_vlastni_cestou_k_nezavislemu_zivotu

LISTINA ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBO, Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky, 2024, Online [cit. 2024-3-20]. Dostupné z:
<https://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>

MEZINÁRODNÍ ÚMLUVA O PRÁVECH LIDÍ S POSTIŽENÍM, 2009, Online [cit. 2024-3-20], Dostupné z: https://www.ochrance.cz/pusobnost/monitorovani-prav-osob-se-zdravotnim-postizenim/mezinarodni_umluva_ETR.pdf

MPSV, Uznání zaměstnavatele na chráněném trhu práce, 2024, Online [cit. 2024-3-27]
Dostupné z: <https://www.mpsv.cz>

SAGAPO p. o., 2021, Online [cit. 2024-2-15] Dostupné z:
<https://www.sagapo.cz/sluzby/domov-pro-osoby-se-zdravotnim-postizenim>

STRATEGIE PRÁV OSOB SE ZDRAVOTNÍM POSTIŽENÍM NA OBDOBÍ 2021-2030, 2021, Online [cit. 2024-3-27]. Dostupné z:
<https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=cs&pubId=8376&furtherPubs=yes>

WHO, F70- F79 Mental retardation, 2019, Online [cit. 2024-2-15]) Dostupné z:
<https://icd.who.int/browse10/2019/en#/F70-F79>

ZÁKONY PRO LIDI, Zákon č. 561/2004 Sb., Školský zákon, 2023, Online [cit. 2023-4-19].
Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-561>

ZÁKONY PRO LIDI. Zákon č. 108/2006 Sb., Zákon o sociálních službách, 2024, Online, [cit. 2024-3-4]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108>

ZÁKONY PRO LIDI. Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, 2023, Online [cit. 2024-3-20]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108>

ZÁKONY PRO LIDI. Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, 2023, Online [cit. 2024-3-20]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1995-155>

ZÁKONY PRO LIDI. Zákon č. 329/2011 Sb., o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením, 2023, Online [cit. 2024-3-20]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2011-329>

ZÁKONY PRO LIDI. Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, 2023, Online [cit. 2023-4-19]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-435>

ZÁKONY PRO LIDI. Zákon č. 561/2004 Sb., školský zákon, 2023, Online [cit. 2023-4-19]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-561>

ZÁKONY PRO LIDI. Sdělení č. 10/2010 Sb. m. s., Sdělení Ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením, 2024, Online [cit. 2024-3-19] Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/ms/2010-10#f5511877>

Seznam příloh

Příloha 1: Pracovní list práce a zaměstnání	69
Příloha 2: Pracovní list bydlení	69
Příloha 3: Pracovní list finance	71
Příloha 4: Pracovní list vztahy	72
Příloha 5: formulář Denní zpráva	73

Přílohy

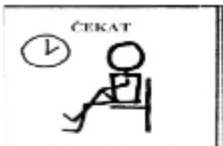

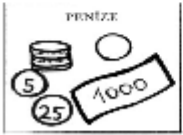

Příloha 1: Pracovní list práce a zaměstnání

Tato příloha znázorňuje pracovní list, do kterého si budou klienti dělat své poznámky.

Projekt : Podpora rozvoje lidí s mentálním postižením

Pracovní list klienta

	CO JE PRÁCE? PROČ JE DŮLEŽITÁ? CO JE TO POVOLÁNÍ?
	KDE MOHU PRACOVAT?
	JAKOU MOHU VYKONÁVAT PRÁCI?
	CO JE PRACOVNÍ POHOVOR?
	
	JAK ČASTO MOHU CHODIT DO PRÁCE?
	
	CO ZNAMENÁ MZDA? CO JE TO MZDA?
	

Příloha 2: Pracovní list bydlení

Tato příloha znázorňuje pracovní list, do kterého si budou klienti dělat své poznámky.

Projekt : Podpora rozvoje lidí s mentálním postižením

Pracovní list klienta

DOMOV

CO ZNAMENÁ DOMOV?

MĚSTO

VENKOV

BYDLENÍ VE MĚSTĚ A NA VESNICI

RODIČE

KAMARÁD

BYDLENÍ S RODIČI, BYDLENÍ S KAMARÁDY

VAŘIT

VYTÍRAT

PRAVIDLA V DOMÁCNOSTI, POVINNOSTI

ŽÁDOST O BYT

KANCELÁŘ

KLÍČ

Příloha 3: Pracovní list finance

Tato příloha znázorňuje pracovní list, do kterého si budou klienti dělat své poznámky.

Projekt : Podpora rozvoje lidí s mentálním postižením			
Pracovní list klienta			
	CO TO JSOU PENĚZE? JAKÉ MÁME BANKOVKY A MINCE?		
		CO JE TO KAPESNÉ?	
		JAK HOSPODAŘIT S PENĚZI?	
	CO JE TO BANKA?		
		CO JE TO PLATEBNÍ KARTA?	

Příloha 4: Pracovní list vztahy

Tato příloha znázorňuje pracovní list, do kterého si budou klienti dělat své poznámky.

Projekt : Podpora rozvoje lidí s mentálním postižením

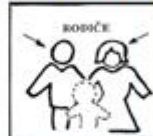

Pracovní list klienta

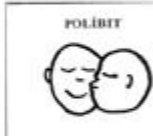

VÝZNAM PŘÁTELSTVÍ

PŘÁTELSTVÍ 	NAVŠTÍVIT 	KAMARÁD
--	---	---

VÝZNAM RODINY

SVATBA 	RODIČE 	TĚHOTNÁ ŽENA 	MIMINKO
--	--	--	---

LÁSKA A SEX

OBJÍMOUT 	MILOVAT 	POLÍBIT 	DOTÝKAT 	RANDE
---	--	--	--	---

ZNEUŽÍVÁNÍ

NECH MĚ BÝT 	NE 	- ZLÝ
---	--	---

VÝZNAM POHLAVÍ VE VZTAHU

ŽENA 	ŽENA 	MUŽ 	MUŽ
--	--	---	---

Příloha 5: formulář Denní zpráva

Tato příloha znázorňuje formulář, do kterého budou zaznamenávány informace z každé schůzky. Zpráva bude sloužit jako podklad pro výstup projektu a na závěr z nich bude zpracováno vyhodnocení celého projektu.

Projekt: Podpora rozvoje lidí s mentálním postižením						
						
Pořadové číslo schůzky:						
Datum schůzky:						
Doba trvání schůzky:						
Podpůrce skupiny:						
Počet zúčastněných:						
Počet a jména hostů:						
Téma:						
	Jméno a příjmení	Domov	Aktivita	Chování (popis)	Hodnocení	Ostatní
1						
2						
3						
4						
5						
6						
7						
8						
9						
10						
Celkové zhodnocení schůzky:						
Podněty ze strany klientů:						
Téma pro příští schůzku:						

Anotace

Tato bakalářská práce popisuje význam podpory rozvoje a vzdělání osob s mentálním postižením, které žijí v Domově pro osoby se zdravotním postižením Sagapo p. o. Mou inspirací pro zvolené téma se stala osobní zkušenost s prací s lidmi s postižením. V této práci jsou popsány teoretické postupy pro práci s lidmi s postižením, také okruhy vzdělávání a to hlavně témata, která klienty s postižením nejvíce zajímají. Na základě prostudovaných materiálů a zpracovaných analýz byl vypracován projekt na podporu vzdělávání, jehož cílem je rozvoj znalostí a dovedností klientů přispívajících k celkovému zlepšení kvality jejich života.

Klíčová slova: mentální postižení, osoby s mentálním postižením, vzdělání, sebeobhajování, kvalita života, Sagapo p. o.

Annotation

This bachelor thesis describes the importance of supporting the development and education of people with intellectual disabilities living in the Sagapo Home for Persons with Disabilities p. o. My inspiration for the chosen topic was my personal experience working with people with disabilities. In this thesis the theoretical procedures for working with people with disabilities are described, also the educational circuits and especially the topics that most interest the clients with disabilities. On the basis of the materials studied and the analyses made, a project was developed to support education aimed at developing the knowledge and skills of clients contributing to the overall improvement of their quality of life.

Keywords: intellectual disability, persons with intellectual disabilities, education, self-advocacy, quality of life, Sagapo p. o.